LISTY
GENEALOGICKÉ A HERALDICKÉ SPOLEČNOSTI V PRAZE

ACTA
GENEALOGICA AC HERALDICA

Sešit 10

Říjen 1975

Obrázek ke článku na straně 3 - 11.

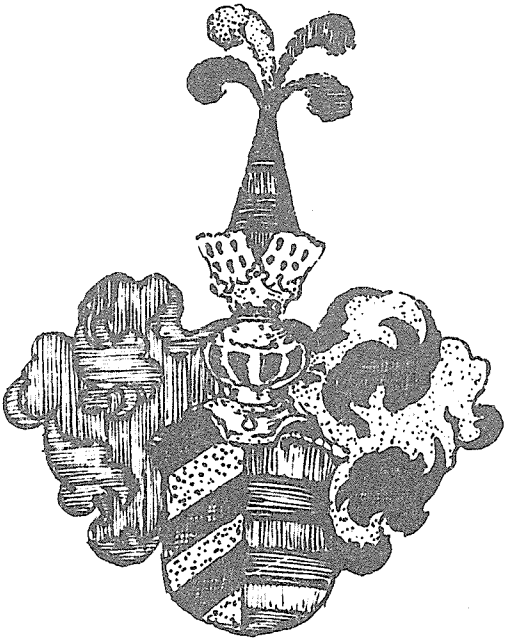

Erb Schürerů z Waldheimu

KRKONOŠSKÉ SKLÁRNY A RODY JEJICH HUŤMISTRŮ

Jan Wagner

Rozsáhlé, neprostupné bohatství krkonošských lesů nutilo vrchnosti, kterým patřila tato půda, hledat způsob jeho využití, a proto přidělovaly sklářským huťmistrům vymezené lesní komplexy, kde hutníci mohli za smluvních podmínek kácet dříví k dělání popele a k vytápění pecí. Tímto způsobem přinášelo dříví v těchto těžko dostupných končinách aspoň nějaký užitek majitelům půdy. Huťmistr se svou čeledí pronikl do lesních hlubin, aby postavil vedle sklářské pece také obydlí pro svou rodinu a dělnictvo, po případě s povolením vrchnosti ještě také mlýn, pekárny, nebo i pivovar pro zaměstnance hutě. Tak vznikaly lesní osady, které někdy opět zanikly, když huť přestala pracovat pro nedostatek dříví. Historie těchto skláren je dokladem toho, jak se tehdejší sklářství, závislé na využívání a zpracovánídřeva, stěhovalo stále hlouběji do lesů. Stěhování hutí, huťmistrů a sklářského dělnictva bylo v té době obvyklým zjevem a nebyly mu tehdy na překážku ani zemské hranice mezi Čechami a Slezskem, které do roku 1742, tudíž po celou dobu rozkvětu českého a slezského sklářství, bylo součástí českého státu. V sklářském průmyslu se vyvinuly již v 2. polovině 16. století rodové dynastie, které ovládaly sklářský průmysl v Čechách a byli to i v Krkonoších Schürerové, Preisslerové a Müllerové. Sklářské zaměstnání bývalo výnosné a huťmistři vedli v přikázaných územích život svobodný, často i skvělý, byli osvobození od poddanství, dosáhli mnohdy i privilegovaného společenského postavení a někteří, jako třeba Schürerové z Waldheimu, dosáhli i erbovních listů. (1)

Vítkovice

Jedna ze starých skláren v Krkonoších byla ve Vítkovicích; ale první zpráva o ní hovoří až začátkem 17. stol., kdy zde byl huťmistrem Volf Preissler. Sklárna byla založena patrně jižďaleko dříve majiteli tehdejšího panství Branná Valdštejny. (2)

Huťmistr Volf Preissler (nar. kol. r. 1550) učinil v poměrně již vysokém věku 7. března 1617 smlouvu s Janem Oldřichem hrabětem Schaffgotschem, majitelem panství Kynast na slezské straně Krkonoš, dle které obdržel Volf Preissler 2 lány dědičné půdy za 600 tolarů s ročním placením po 70 tolarech a postavil sklárnu "Na bílém potoce" ve Sklarské Porebě (Schreiberhau) a zemřel roku 1620. (3) Z jeho dětí se dcera Anna Marie provdala za Martina Scholze, protestantského skláře vypuzeného z Čech, který postavil roku 1651 sklárnu ve Schwarzbachu v Jizerských horách, kterou po něm převzal jeho švagr Kristián Preissler. Jiný syn Volfa Preisslera, Jan Jiří (+ 1691), byl roku 1662 huťmistrem ve Freudenburgu ve Slezsku. (4) Dalším jeho synem byl pravděpodobně i Volf Preissler (nar. r. 1604), který se sňatkem s Barborou Ewaldovou stal huťmistrem v Rokytnu. Preisslerovu huť v Sklarské Porebě převzal další syn Volfa Preisslera Jan Preissler (1597 - 1668) a zůstala v majetku jeho potomků až do 19. stol., kdy ji převzal zeť posledního Preisslera Kristiána Benjamina, František Pohl. (5) Huť ve Vítkovicích po odchodu Volfa Preisslera upadala v bouřlivých dobách třicetileté války, až roku 1642 zanikla. Krátce předtím roku 1635 získal panství Branná Otto Bedřich hrabě Harrach, který zemřel roku 1639 a panství připadlo tříletému synovi Ferdinandu Bonaventurovi, za kterého vedl správu panství jeho strýc kardinál Arnošt Vojtěch Harrach, arcibiskup pražský. Ten povolal roku 1654 huťmistra Jana Preisslera ze Sklarské Poreby, aby opět obnovil rodnou skelnou huť ve Vítkovicích. Přidělil mu huťský dvůr a 4 lány lesa na východní straně Vlčího hřbetu, počínaje od Vítkovic, podél Kuželského potoka a obdaroval huť mnohými svobodami, proti placení ročního nájemného 17 kop 30 grošů a 10 sklenic se zlatou obrubou pro vrchnost. Huťmistr Jan Preissler zemřel v roce 1668. (6) V prvních letech 18. stol. byl huťmistrem jeho potomek Jan Jiří Preissler (7) a v druhé polovině 18. stol. František Preissler, po jehož smrti se jeho dcera provdala za Antonína Erbena. Antonín Erben byl v letech 1773 - 1788 též správcem harrachovské sklárny v Harrachově a téhož roku ji najal do vlastní režie na 9 let. Zemřel 2. července 1795 ve Vítkovicích a 21. téhož měsíce byl sepsán inventář jeho pozůstalosti. Dědici byla vdova a 10

dětí: dcera Anna, 32letá, provdaná za Františka Langra, lesmistra v Debrném, dcera Františka, 31letá, provdaná za rytce skla Jana Pohla v Novém Světě, syn Antonín, 29-letý, celník v Rokytnici, syn Jan 22-letý, bydlící ve sklárně na Novém Světě, syn Václav, 19letý a dcera Terezie, 15letá, oba bydlící ve Vítkovicích s matkou, syn Karel 13letý a František 11letý, oba studující v Mladé Boleslavi a dcery Karolína, 9letá a Josefa, 7letá, obě také bydlící s matkou.

Pozůstalost byla rozsáhlá. Antonín Erben měl v majetku emfyteutický dvůr č. 1 ve Vítkovicích v ceně 1 000 zl., ke kterému patřilo 123 jiter polí, 59 jiter luk, 2 jitra pastvin a 718 jiter lesa v ceně 22 918 zl. a bělidlo s valchou za 70 zl. Dále byly v jeho majetku chalupy ve Vítkovích čís. 17 (150 zl.), čís. 157 (90 zl.), čís. 19 (90 zl.), čís. 196 (300 zl.), čís. 174 (70 zl.), čís. 175 (40 zl.), čís. 176 (30 zl.), čís. 133 (250 zl.), čís. 125 (80 zl.), čís. 122 (30 zl.). Sklárna měla číslo 121 a sestávala z obytné budovy o 3 místnostech, horní komory na sklo, sklepa a budovy samotné hutě, vše bylo dřevěné, zpuchřelé a sešlé, oceněno za 200 zl. Dále měl 2 chalupy v tak zv. Jeruzalémě, čís. 134 (350 zl.) čís. 118 (50 zl.) a pilu vedle sklárny za 80 zl. Jeho majetkem byl velký kamenný mlýn dolní čís. 27 s 1 strychem polí a 2 strychy luk za 6 000 zl., kamenný mlýn čís. 33 se 3 strychy luk za 4 000 zl., horní malý mlýn čís. 183 za 700 zl. a horní velký mlýn čís. 132 za 4 000 zl., oba dřevěné. V Rýžovišti vlastnil dřevěný mlýn čís. 24 za 600 zl. s výměnkářskou chalupou čís. 23 (180 zl.) a chalupy čís. 131 (50 zl.) a čís. 166 (20 zl.). Konečně městský dům ve Vrchlabí v ceně 592 zl.

Celkem činila aktiva ve Vítkovicích	51 803 zl. 55 3/4 kr.
a pasiva	8 599 zl. 24 1/4 kr.
aktiva v najaté sklárně Nový Svět	17 083 zl. 58 1/2 kr.
tam ale pasiva byly vyšší	17 188 zl. 2 1/2 kr.
takže dědicům zůstalo čisté jmění	43 097 zl. 28 1/2 kr (8)

Sklárna ve Vítkovicích, která byla jak zřejmo z popisu velmi sešlá, zanikla po Erbenově smrti také pro nedostatek dříví. Jeho synové Karel a František Erbenovi prodali pak Hutský statek s pozemky roku 1807 hraběti Harrachovi za 60 000 zlatých v bankocetlích. (9)

- Rokytnice nad Jizerou a Rokytno

Nejstarší krkonošská sklárna byla v Rokytnici na jilemnickém panství, které koupil po jeho rozdělení roku 1492 od Hynka z Valdštejna Arnošt z Újezdce a Kunic. Ten byl dosud uváděn všemi autory o historii sklářství zakladatelem obce a skelné hutě (10); ale zatím se nenašly spolehlivé prameny, které by to potvrzovaly. V sousední obci Rokytnu byly však objeveny štoly, které bánský úřad v Kutné Hoře považoval za velmi staré a v jedné z nich, která byla opuštěná od třicetileté války a znovu zkoumána na ložiska mědi a stříbra, byl nalezen vytesaný letopočet 1601 (nebo 1491 ?). (11) První doloženou zprávu o obci Rokytnici se sklárnou známe z 9. prosince 1574 (ve čtvrtek po Početí Panny Marie), kdy Maxmilián II odevzdal z lenního držení do dědičného majetku Závišovi z Újezdce a Kunic, synovi výše řečeného Arnošta, panství Jilemnice "... s hutí sklennou a vsí Rokytnicí, oboje nově postavené..." (12) Tato doložka o novém vybudování obce a hutě by potvrzovala domněnku, že sklárna i obec byly opravdu založeny již dříve Arnoštem z Újezdce koncem 15. nebo začátkem 16. století.

Prvním známým hutmisrem v Rokytnici byl Kašpar Schürer z Waldheimu, nobilitovaný spolu s jinými 4 členy sklářského rodu Schürerů roku 1592 císařem Rudolfem II. Byl současně také hutmistrem v Huti (Labau) jihovýchodně od Jablonce, kterou vystavěl roku 1558 Jan Schürer, pravděpodobně jeho otec, který byl možná též zakladatelem nově postavené hutě v Rokytnici roku 1574. (13) Tato huť stávala při ústí Hutského potoka do Jizery v místech dnešního domu čís. 78 v Dolní Rokytnici. (14) Nový majitel jilemnického panství Albrecht Bohumír Křinecký z Ronova povolil, aby v Rokytnici byl roku 1598 postaven kostel, obec obdržela rychtářské soudní právo a současně byla založena soudní kniha. (15) Kolem roku 1590 byla huť patrně pro nedostatek dřeva přeložena do sousedního Rokytna (Salenbachu), a proto hutmistr Kašpar Schürer z Waldheimu prodal roku 1599 hutský statek s pozemky (mezi Jizerou a Martinem Pohlem) a s mlýnem v Rokytnici (nynej-

ší číslo 76 v Dolní Rokytnici) za 430 kop Martinovi Johnovi staršímu.(16) Podle hutní smlouvy byl majitelem panství vykázán Kašparu Schürerovi kus vymýceného lesa a také stávajícího lesa ve výměře 4 lánů, za což zaplatil 100 kop českých grošů s dalším ročním placením 12 kop. Byl oprávněn používat hnilé dřevo a polomy k zpopelnění a zřídit proti svému obydlí mlýn s cestou, ovšem jen pro svou potřebu a pro zaměstnance hutě. Poddaný, který by si dal semlít obilí v hutním mlýně, musel za trest zpracovat sáh dříví nebo zaplatit bečku soli. Za rybolov v Rokytnickém a Hutském potoce až k jejich soutoku musel ročně zaplatit 12 českých grošů. Dále mu bylo dovoleno zpracovávat maso pro vlastní potřebu i pro hutské zaměstnance, ale v případě, že by prodával dobytek nad tuto potřebu nebo zřídil jatky, musel by jako každý řezník ročně odvádět lůj a 10 grošů. Pivo musel brát od vrchnosti. Také mohl chytat ptáky pomocí výra nesměl však používat vějiček a ok. Zejména měl zakázáno používat čerstvého dříví, loupat je a seškrabovat pryskyřici a hlavně nesměl lovit zvěř pod pokutou 10 grošů. Roční nájem za huť činil 25 kop a 1 a půl kopy malých pěkných, průhledných sklenic. Vrchnost se však zavázala tento nájem při nedostatku dřeva snížit.(17)

Hutmistr Kašpar Schürer z Waldheimu zemřel v letech 1607 - 1608 a jeho sklárnu v Huti převzal r. 1608 jeho syn Jan, který byl od roku 1618 též hejtmanem panství Frydštejn a zemřel 26. ledna 1642 v Liberci. Měl několik dětí, z nichž dcera Anna, narozená 3. listopadu 1587 se provdalá 21. listopadu 1615 za jiného člena rodu Schürerů z Waldheimu Bartoloměje (1583 - 1649), hutmistra ve Mšeně nad Nisou.(18) Jejich vnučka Maria Anna Schürerová z Waldheimu (1657 - 1729) se pak provdala za Eliáše Preisslera, hutmistra v Rokytnu.

Druhým synem hutmistra Kašpara Schürera z Waldheimu byl Kašpar, hutmistr v Kindelsdorfu ve Slezsku. Dcera Markéta byla provdána za Pavla Ewalda, syna Gerharda Ewalda, hutmistra v Rejdicích, od jehož druhého syna Gerharda ml. koupil jeho huť ve Mšeně roku 1615 shora jmenovaný Bartoloměj Schürer z Waldheimu.(19) Pavel Ewald převzal huť v Rokytnu od tchána Kašpara Schürera z Waldheimu, který jej také zplonocnil, aby 14. května 1607 potvrdil zaplacení kupní ceny Martinovi Johnovi za hutský statek a mlýn v Rokytnici.(20) Po smrti hutmistra Kašpara Schürera z Waldheimu převedl majitel panství Albrecht Bohumír Křinecký z Ronova hutní smlouvou v Jilemnici 10. července 1610 sklářskou huť na Pavla Ewalda, který se zavázal zaplatit jilemnickému důchodu dlužný kapitál s úroky po svém tchánovi.(21) Manželka hutmistra Ewalda Markéta byla roku 1618 kmotrou Marii, dceři neteře Anny, manželky Bartoloměje Schürera z Waldheimu. Další jejich dceři Justině kmotrovala roku 1625 Ewaldova dcera Barbora a uvedena jest jako jeho pozůstalá dcera, takže hutmistr Pavel Ewald zemřel před rokem 1625.(22) Dcera Barbora, narozená roku 1613, byla jediným Ewaldovým dítětem a provdala se brzy po otcově smrti za příslušníka jiné sklářské rodiny Volfa Preisslera, narozeného roku 1604, který byl pravděpodobně synem hutmistra Volfa Preisslera ze Sklarské Poreby. Volf Preissler se stal hutmistrem v Rokytnu se souhlasem majitele panství Jana Viléma Haranta z Polžic. Obdržel též povolení péci a prodávat chleba, a hutním dělníkům bylo zaručeno za každou kopu činžovních sklenic osvobození od roboty.(23)

Hutmistr Volf Preissler je zapsán na nejstarším rokytnickém zvonu z roku 1638. Byl v tom roce současně vrchním rychtářem v Rokytnici, Martin Müller byl rychtářem v Horní a Jiří Langhammer v Dolní Rokytnici.(24) V soupise poddaných jilemnického panství z roku 1651 je uveden Volf Preissler jako 47letý, svobodný mistr hutí sklenných, s manželkou Barborou, 38letou a jediným synem Pavlem, 22letým. V huti pracovali v tomto roce 4 dělníci a 3 děvečky, všichni uvedeni jen křestními jmény, původem ze Slezska, ve věku od 15 do 26 let.(25)

Z nejstaršího rokytnického hřbitova, který byl umístěn kolem původního dřevěného kostela se zachoval jediný náhrobní kámen z roku 1660 čtyřleté Zuzany, dcery Volfova syna a nástupce ve vedení huti Pavla Preisslera a jeho manželky Justiny, neznámého rodu, s tímto nápisem:
ANNO DOMINI 1660 DEN 26. APRILIS IST IN GOTT SELIG WERSCHIEDEN DER EHRENWHESTEN KVNSTREICHEN HERRNPAVL PREIZSLERS VON SAHLENBACH VND FRAW IVSTINA HERTZGELIEBTES TOCHTERLEIN MIT NAHMEN SVSANNA WELCHES GEBOHREN ANNO 1656 DEN 23. DECEMBRIS GOTT DER ALMECHTIGE WOLLE ES L SEELIG HABEN. (26)

V letech 1675 - 1678 byl stále huťmistrem Pavel Preissler, který v této době dostával splátky po 5 kopách z pohledávky na statku zemřelého Kryštofa Kaspera v Rokytnici.(27) Sklárna v Rokytnu hrála také roli v protireformační akci v tomto místě, kterou vedli jičínští jesuité Tyrig a Eckhart. Mnoho protestantů s pastorem opustilo Rokytnici a našli přijetí v sousedním Prusku. Ale ještě v roce 1679 bylo hodně obyvatel v celém okolí luteránů a tito byli podle farní pamětní knihy povoláni do sklárny Pavla Preisslera a tam v přítomnosti hraběnky vdovy Františky Harantové, až na dva, obráceni na katolickou víru.(28) Mezi rokytnickými účastníky svěcení pramenů Labe dne 19. září 1684 jsou uvedeni Pavel Preissler skelmistr, Eliáš Preissler sklář a Jiří Preissler.(29) A to je poslední zpráva o huťmistru Pavlu Preisslerovi, jehož nástupcem se stal po roce 1684 jeho syn Eliáš, který se oženil, jak již bylo řečeno, s Annou Marií (nar. 1657), dcerou huťmistra Jana Schürera z Waldheimu (1627 - 1691). Z hutě skelmistra Eliáše Preisslera se zachovaly z roku 1700 tři okenní tabule s malovanými náboženskými výjevy, které pocházejí ze statku číslo 115 v Dolní Rokytnici(30) a jsou ve sbírkách Muzea skla a bižuterie v Jablonci n. N. Eliáš Preissler kmotroval třem dětem svého švagra Jana Kryštofa Schürera z Waldheimu, huťmistra ve Mšeně n. Nisou, roku 1698 Janu Kryštofu Josefovi, roku 1702 Marii Anně Alžbětě a roku 1708 Karlu Kristiánu Matěji.(31) Ve sklárně se mu dobře nedařilo, zůstával s placením vrchnosti tak dlužen, že mu Anna Františka Harantová povolila splácet dlužnou činži měsíčně po 1 zlatém. Také mu slíbila zlevnění činže, kdyby se následkem nedostatku dřeva snížil dále výnos hutě. V roce 1714 byl již tak zadlužen, že hraběcí inspektor panství Krannawitter chtěl převzít huť do správy panství.(32) Huťmistr Eliáš Preissler zemřel v Rokytnu 17. března 1715, dle zápisu svého synovce a kmotřence Jana Kryštofa Schürera z Waldheimu v rodinné kronice Schürerů ve Mšeně.(33) Jeho vdova Anna Marie Preisslerová byla 3. září 1725 svědkem na svatbě mlynáře Bedřicha Wagnera s Annou Rozinou Siebrovou v Rokytnici.(34) Zemřela v Rokytnu 5. srpna 1729 ve věku 72 let.(35)

Huťmistrem v Rokytnu byl její syn Jan Karel Preissler,(36) který též udržoval příbuzenské styky s rodinou bratrance Jana Kryštofa Josefa Schürera z Waldheimu, huťmistra ve Mšeně n. Nisou, který kmotroval 7. března 1734 jeho synu Janu Josefu Filipovi(37) a on sám byl kmotrem Schürerově dceři Anně Rozálii Terezii 16. prosince 1733.(38) Huťmistr Jan Karel Preissler zemřel 15. března 1735 ve věku 52 let v Rokytnu.(39) Jeho vdova Anna Františka se provdala podruhé v Rokytnici 5. března 1737 za skláře Pavla Vogta, syna Bohumíra Vogta v Rokytnici.(40) V roce 1740 přestala huť pracovat pro nedostatek dříví a pro špatné obchodní poměry a zůstala stát několik let před svým zánikem prázdná.(41) Anna Františka Vogtová rozprodala v letech 1744 - 1751 rozsáhlé hutské pozemky v Rokytnu, které z velké části zakoupil huťmistr v Bedřichově Fabián Donth a lesmistr Eliáš Sacher. Huť stávala v Rokytnu v místech dnešních domů čís. 18 - 22. Anna Františka Vogtová zemřela 26. února 1756 ve věku 54 let,(44) nedlouho po sňatku syna Josefa Preisslera, lazebníka v Rokytnici, dne 17. února 1756 s Annou Marií, dcerou Karla Müllera, obchodníka v Rokytnici.(45)

Rýžoviště

Další sklárnou na jilemnickém panství byla sklárna v Rýžovišti (Seifenbachu), o které máme nejméně zpráv. Byla založena kolem roku 1630, působili zde Preisslerové, patrně příbuzní huťmistrů v nedalekém Rokytnu. V roce 1706 byl zde huťmistrem Kryštof Schier, pravděpodobně příslušník sklářské rodiny Schürerů z Waldheimu. 17. prosince toho roku je uváděn při soupise pohledávek za zemřelou vdovu Alžbětu Koberovou v Rokytnici.(47 V letech 1708 - 1721 byl huťmistrem v Rýžovišti Bohumír Schier, pravděpodobně jeho syn. V té době byla již hut v úpadku, takže nemohl platit roční činži 50 zlatých a zůstal 200 zlatých dlužen. Provoz v huti byl zastaven a v roce 1712 byla již huť prázdná.(49)

11. dubna 1732 zemřela ve věku 76 let Justina, vdova po Kryštofu Schierovi, huťmistru v Rýžovišti.(50)

Nový Svět - Harrachov

Nejvýznamnější úloha mezi sklárnami v Krkonoších připadla sklárně na Novém Světě, původně zvaném Nový les. Je to jediná z těchto skláren, která se dochovala v aktivní činnosti po dnešní časy a dosáhla světové pověsti.

20. října 1701 koupil za 240 000 zlatých a 2 000 zlatých klíčného jilemnické panství od hraběte Františka P. Haranta z Polžic hrabě Ferdinand Bonaventura Harrach, majitel sousedního panství Branná, a zcelil tak opět obě panství rozdělená od roku 1492.(51)

Sklárna na Novém Světě byla vybudována vysoko v horách, uprostřed tehdy takřka neprostupných harrachovských lesů. Většina autorů, píšících o založení hutě, cituje údaj L. Schmieda, že hutmistr Eliáš Müller obdržel od hraběte Aloise Tomáše Rajmunda Harracha roku 1714 povolení k vystavění sklářské hutě na Novém Světě a k vyrábění skleněného zboží proti placení roční činže, jelikož huť v Rýžovišti zanikla.(52) J. G. Sommer uvádí rok založení hutě až 1732.(53) naproti tomu F. X. Jiřík má již rok 1697.(54) Nejstarší dosud nalezené dokumenty, které hovoří o sklárně, jsou všechny z roku 1712. Je to především zpráva o hraničním sporu mezi hrabětem Harrachem a jeho slezským sousedem hrabětem Schaffgotschem, kterým chtěla slezská vrchnost znesnadnit přísun českého skla na druhou stranu Krkonoš, kde je odebírali brusiči a rytci z okolí Sklárské Poreby. Druhý dokument z téhož roku obsahuje návrh, aby při huti byla postavena budova pro uskladnění hotových výrobků, v které by také mohli přenocovat lidé, kteří je roznášejí. Třetí zpráva udává výnos sklárny ročně 150 zlatých. Ovšem tyto dosud známé listiny hovoří již o sklárně se zaběhnutou výrobou, takže i když bereme za základ vzniku huti rok 1712, je jisté, že sklárna byla postavena již před tímto rokem.(55)

O původu prvního hutmistra Eliáše Müllera není bohužel dosud známo nic bližšího. Je opodstatněna domněnka, že Eliáš Müller pocházel z jihočeského sklářského rodu Müllerů, jehož jedna větev přišla z Čech až také do Duryňska. Je dokonce i možné, že byl v příbuzenském poměru k hutmistru Michalu Müllerovi (1639 - 1709) v Janouškově huti na Šumavě, prvnímu doloženému výrobci křídového křišťálového skla.(56) Roku 1696 začíná křestní matrika v Rokytnici nad Jizerou, ke které patřil také Harrachov s Novým Světem, a ta uvádí ještě 9 různých nositelů tohoto příjmení a jeden z nich, Jiří Müller byl dokonce rytcem skla, takže není vyloučena ani možnost domácího původu Eliáše Müllera. Podle věku uvedeného při úmrtí se Eliáš Müller narodil v roce 1672, takže v roce prvních zpráv o sklárně byl právě čtyřicetiletý.(57) Vincenc Elsner v Heimatskunde des Rochlitzer Gerichtsbezirkes (1893) uvádí, že sklárně se říkalo nejprve Farářova huť, neboť tehdejší farář v Rokytnici Jan Kryštof Bergmann půjčil Eliáši Müllerovi peníze na stavbu hutě. Když pak zanedlouho prodala Eliášova manželka Anna Alžběta svůj prostřední mlýn s pilou v Rokytnici, zaplatil Müller farářovi půjčku.(58) Eliáš a Alžběta Müllerovi měli celkem 14 dítek, ale většina z nich zemřela v dětském věku.

Zuzana Pešatová charakterizuje v publikaci 250 let Harrachovské sklárny Eliáše Müllera jako vynikajícího a prozíravého skláře, který se orientoval na výrobu kvalitního skla, přičemž se nebál počáteční nerentability a prodělku. Surovina slavných českých a slezských pohárů z 18. stol. pochází patrně z velké části ze sklárny v Harrachově. Eliáš Müller zemřel v Harrachově 17. ledna 1730 ve věku 58 let.(59) Vdova Alžběta obdržela od hraběte Harracha povolení k dalšímu vedení hutě. V roce 1732 postavila svým nákladem vedle hutě kapli sv. Alžběty a věnovala velkou část svého dědictví z mlýna v Rokytnici na zřízení mešní nadace.(60) Zemřela 29. března 1742 ve věku 60 let.(61) Z jejích dětí se nejstarší dcera Apolena provdala 14. srpna 1718 za Valentina Langhammera a zemřela 22. ledna 1748.(62) Nejmladší syn Jan Kryštof Müller, narozený 21. prosince 1725, se oženil 16. února 1746 v Rokytnici s Marií Alžbětou, dcerou Eliáše Sachra, celního kontrolora v Rokytnici.(63)

Dědicem sklářské hutě se stal ještě za matčina života roku 1732 nejstarší syn Jan Josef Müller, narozený 27. prosince 1705.(64) Již 22. března 1724 mu zakoupil otec Eliáš Müller dům pozdější číslo 206 v Horní Rokytnici od Eliáše Knappa za 50 kop.
Jan Josef Müller prodal tento dům 23. června 1737 Janu Kryštofu Pfeiferovi za 110 kop(65) a téhož roku si vystavěl vedle sklárny obytný dům.(66) S manželkou Ludmilou, která byla pravděpodobně dcerou Bohumíra Preisslera, hutmistra v Antonínově, měli celkem 9 dětí, ale rodiče přežili pouze 2 dcery a 2 synové.

Sklárna pod vedením Jana Josefa Müllera se umístila brzy na předním místě v celé tehdejší sklářské produkci. V roce 1756 píše o ní de Loscani ve své práce Beschreibung aller Manufaktur Sorten a staví ji nejvýše mezi sklárnami oblasti a chválí čirost hmoty,

dokonalost brusu a jemnost zlacení jejich skel.(67) 5. května 1749 koupil Jan Josef Müller dům číslo 70 v Horní Rokytnici po Bohumilu Schmiedovi za 700 kop.(68) F. X. Jiřík uvádí, že v roce 1754 koupil ještě s povolením hraběte Milesimo sklářskou huť v Rejdicích u Příchovic, která byla zastavena pro nedostatek dříví, po Janu Karlu Preisslerovi. (69) 24. června 1764 prodal skelnou huť v Harrachově za 3 435 zlatých, 57 a půl krejcaru hraběti Arnoštu Quido Harrachovi. Správcem hutě se stal Jan Zelenka, po něm V. J. Boukal, technické vedení sklárny zůstalo Müllerovi.(70) 21. srpna 1767 zemřela mu v Rokytnici manželka Ludmila v 56 letech a 31. března 1772 zemřel hutmistr Jan Josef Müller ve věku 67 let.(71)

Dům s pozemky v Rokytnici koupil 8. prosince 1772 od dědiců Jan Kryštof Joh, rychtář v Horní Rokytnici.(72) Dědicové byli Jan Josef, narozený 10. října 1732, a Jan, narozený 22. ledna 1740 a jejich další osudy nejsou zjištěny.(73) Dcera Anna Alžběta, narozená 22. září 1730 se provdala 8. listopadu 1750 za Jana Václava Sachra, celního kontrolora v Rokytnici, vnuka prvního harrachovského lesmistra a vrchního v Rokytnici Jiřího Sachra.(74) Druhá dcera Apolena, narozená 6. února 1737, se provdala 5. října 1761 za Jana Václava Fürlicha, harrachovského sládka v Rokytnici, syna sládka Josefa Fürlicha v Jilemnici a Anny Justiny, dcery hutmistra Fabiána Duntha.(75)

Druhý syn Eliáše Müllera, prvního hutmistra v Harrachově, František Müller, se narodil v roce 1708. 17. května 1724 mu zakoupil otec mlýn(pozdější číslo 24), s obytným domem čís. 23 v Rýžovišti od Kryštofa Schiera, patrně tamního bývalého hutmistra, za 224 kop 20 grošů.(76) František Müller byl třikrát ženat. 31. července 1735 se oženil s Apolenou, dcerou hutmistra Fabiána Dontha a Anny Justiny, dcery lesmistra Jiřího Sachra.(77) Po její smrti se oženil 16. září 1754 s Veronikou, dcerou Jana Kristiána Stumpeho z Františkova , která rovněž předčasně zemřela a 24. února 1772 se mlynář František Müller oženil potřetí s Annou Rozinou, vdovou mlynáře Jana Kryštofa Pohla.(78) Většina dětí z těchto manželství zemřela v dětském věku a dospěly jen dvě dcery z prvního manželství. Anna Marie, narozená 1. prosince 1737, se provdala 15. září 1759 za Václava Holíka, sládka u hraběte Schlicka ve Vokšicích a Marie Jana, narozená 27. ledna 1743 se provdala nejprve 19. října 1761 za Kristiána Schlesingera v Rokytnici čís. 192 a po jeho smrti podruhé 26. listopadu 1767 za Františka Wagnera v Rokytnici číslo 182.(79) Když 19. června 1786 zemřel mlynář František Müller,(80) zdědil zeť František Wagner jeho mlýn čís. 24 s chalupou čís. 23 v Rýžovišti, který je však prodal již 1. dubna 1788 za 1360 zlatých rýnských mlynáři Karlu Konopáčovi.(81) Podíly dcerám z prvního manželství s Kristiánem Schlesingerem Janě, provdané za Václava Pohla v Harrachově a Apoleně, provdané za Františka Pohla v Harrachově, zajistil František Wagner na svých podnicích - flusárnách na hořickém panství ve Lhotě Šárovcově, kterou postavil v roce 1781 a v městečku Mlázovicích, postavenou později v roce 1793 nákladem 3 500 zlatých. Draslo, vyrobené v těchto flusárnách bylo dováženo do sklárny v Novém Světě.(82)

Hospodářský význam vrchnostenské sklárny v Novém Světě v zužitkování přebytečného dříví, se projevil především po velké lesní smršti, která postihla roku 1786 vrchnostenské lesy a způsobila v nich polomy a nedozírné škody. Sklárny v této době přestávaly být výnosným vrchnostenským podnikáním, nebo se stávaly dokonce podnikem ztrátovým. Roční spotřeba se tehdy pohybovala kolem 2 000 sáhů dříví, což při ceně 18 kr. za sáh nebyl nijak velký přínos vrchnostenské pokladně. Vrchnostenská skelná huť zaměstnávala značný počet odborných sklářských pracovníků; sklářů, rytců, brusičů, malířů a pozlacovačů, a to často světové proslulosti. Manufakturní tabela z roku 1787 uvádí jejich počet 142;(83) ale vedle toho se při sklárně obživila řada dřevařů, kutačů, uhlířů a jiných nekvalifikovaných pomocníků. Josef Erben, vrchní a inspektor panství Jilemnice a Branná udává ve zprávě, kterou zaslal roku 1792 pražské Vlastenecko-hospodářské společnosti (84) počet všech zainteresovaných osob na provozu novosvětské sklárny na počátku devadesátých let přes 300. Proto nebylo dost dobře možné zrušení v té době nevynášející vrchnostenské sklárny, neboť by početná obec jejich zaměstnanců nenašla v zapadlém lesním horském kraji jinou práci a obživu. Z tohoto důvodu přetrvala také sklárna krizové období, dočkala se v 19. století velikého rozkvětu a světové proslulosti a jako jediná z krkonošských skláren se udržela v provozu do současné doby.

Bedřichov

Nejpozději založenou sklářskou hutí v Krkonoších byla sklárna v Bedřichově u Špindlerova Mlýna. Jejím zakladatelem byl hutmistr Fabián Donth, který se narodil pravděpodobně v Rokytnici r. 1688, (podle stáří uvedeného při úmrtí) jako syn Jana Dontha. 15. srpna 1715 se výhodně oženil v Rokytnici s Annou Justinou, dcerou prvního lesmistra a harrachovského vrchního v Rokytnici Jiřího Sachra a měli spolu v letech 1717 - 1740 12 dětí.(85) 6. února 1720 koupil Fabián Donth dům pozdější číslo 150 se zahradou v Horní Rokytnici za 204 kop, ke kterému ještě přikoupil pozemky za 89 kop. 23. úmora 1723 převzal od tchána lesmistra Sachra za 500 kop polovinu mlýna čís. 51 v Horní Rokytnici a druhou polovinu přikoupil 17. února 1734 od mlynáře Jana Kryštofa Bergmanna za 400 kop. Konečně 2. dubna 1738 koupil od Pavla Preisslera dům čís. 151 s pozemky za 165 kop.(86) V tu dobu byl Fabián Donth pravděpodobně sklářem v skelné huti Jana Karla Preisslera v Rokytnu, po jehož smrti roku 1735 vedl zřejmě sklárnu jako hutmistr, neb je tak poprvé jmenován při křtu dcery Marie Anny v tomto roce 1735(87).

V roce 1746 postavil s povolením hraběte Bedřicha Harracha proti placení nájemného sklářskou huť v lesním revíru na tak zvané Boudě Krausově a dal tak základ k osadě nazvané po majiteli panství Bedřichovem.(88) Hutmistr Donth měl přísný zákaz, aby se k vytápění pece dříví kácelo, ale využitkovaly se jen polomy a vývraty. Také tuto sklářskou huť chválí ve své relaci de Loscani v roce 1756, že úspěšně konkurovala novosvětské huti Müllerově.(89) Ale již v roce 1787 tato sklářská huť zanikla.(90)

Při rozparcelování pozemků zrušené sklářské hutě v Rokytnu koupil Fabián Donth roku 1744 38 strychů polností za 371 kop 25 gr. a 17. listopadu 1751 přikoupil ještě 10 strychů polí, 6 strychů lesa a 23 strychů pastvin za 281 zlatých 7 kr.(91) . Když 26. ledna 1761 zemřel v 73 letech,(92) zůstalo po něm značné jmění, o které se rozdělili jeho 3 dcery a 3 synové. Nejstarší dcera Apolena, narozená 17. března 1717, se provdala 31. června 1735 za mlynáře Františka Müllera, a jak jsme již podotkli při zmínce o rodině jeho otce hutmistra Eliáše Müllera, zůstaly po nich dvě dcery Marie Anna, provdaná za schlickovského sládka Václava Holíka, a Marie Jana, provdaná za mlynáře a majitele flusáren Františka Wagnera.(93) Obě obdržely také podíl zemřelé matky 538 zlatých na mlýně čís. 51 po smrti děda Fabiána Dontha.(94)

Druhá dcera Anna Justina, narozená 23. listopadu 1718, se provdala 7. února 1736 za Josefa Fürlicha, tehdy harrachovského sládka ve Vlkavě,(95) později v Jilemnici, jejichž syn Jan Václav se oženil - jak bylo uvedeno - s Apolenou, dcerou hutmistra Jana Josefa Müllera. Anna Justina Fürlichová koupila po otcově smrti od matky polovinu mlýna čís. 51 v Horní Rokytnici za 1.000 zlatých.(96)

Nejmladší dcera Magdalena, narozená až 1. června 1740, kdy byly její obě sestry již provdané, vdala se 26. listopadu 1758 za Antonína Kojka, nadlesního ve Warmbrunnu ve Slezsku. Svůj podíl 538 zlatých měla pojištěný u bratra na jeho polovině mlýna čís. 51.(97)

Nejstarší syn Jan Karel Donth, narozený 17. června 1720, byl při otcově smrti důstojníkem v armádě a obdržel jako každé z dětí podíl 538 zlatých.(98)

Syn Eliáš Donth, narozený 23. července 1724, oženil se 30. ledna 1746 s Annou Rozinou, dcerou Jana Kryštofa Palma v Dolní Rokytnici.(99) Po otcově smrti převzal dům čís. 49 a 77 strychů pozemků v Rokytnu v ceně 1.000 zlatých a z toho vyplatil podíl bratru Janu Karlovi na vojnu.(100) Jeho syn Josef Donth se pak oženil 19. února 1765 s Apolenou Schierovou, vnučkou hutmistra Kryštofa Schiera v Rýžovišti.(101) Jejich syn Václav Donth, narozený 1. září 1774, tkadlec závcjů v Rokytnu čís. 102 se pak oženil 11. února 1794 s Rozálií, dcerou lesmistra Eliáše Sachra.(102)

Nejmladší syn hutmistra Fabiána Dontha, rovněž Fabián, narodil se 1. března 1733. Nejprve se oženil 28. ledna 1763 se sestrou své švagrové Apolenou, dcerou Jana Kryštofa Palma v Dolní Rokytnici, která zemřela 14. května 1769, a podruhé 10. června 1776 s Alžbětou, dcerou mlynáře Kristiána Titze v Novém Světě číslo 12.(103) Byl po otci sklářem a převzal po jeho smrti polovinu mlýna čís. 51 v Horní Rokytnici v ceně 1.000 zlatých neb 857 kop 10 gr. a musel vyplatit podíly sestře Magdaleně Kojkové a neteřím Marii Anně Holíkové a Marii Janě Wagnerové.(104) Druhou polovinu mlýna proda-

la matka Anna Justina Donthová dceři Anně Justině Fürlichové.(105) Fabián Donth prodal polovinu mlýna již 12. srpna 1765 pravděpodobně, aby mohl vyplatit podíly za 964 kop. 20 gr. Karlu Sachrovi z Rokytna.(106) Dům čís. 150 byl prodán po otcově smrti Václavu Gernertovi za 685 kop 50 gr., z čehož Fabiánovi připadl jeho podíl 288 zlatých a výminek po dobu 5 let, matce Anně Justině doživotní výminek.(107) Fabián Donth si ponechal z otcova majetku dům čís. 151 v Horní Rokytnici, který převzal v ceně 215 kop 20 gr. a který vlastnil od 13. dubna 1776, kdy jej prodal před druhým sňatkem Janu Karlu Schierovi, rychtáři v Rýžovišti za 302 kop 35 gr.,(108) přestěhoval se do mlýna svého tchána Titze v Novém Světě a pracoval jako sklář až do své smrti 10. března 1786. (109) Jeho syn Ignác Donth byl 10. února 1789 propuštěn z jilemnického panství a koupil si dominikální statek čís. 3 v Bělohradě.(110) Po zániku skelné hutě byla v Bedřichově postavena roku 1787 vysoká pec s hamrem, který pak vyhořel roku 1807; nebyl již obnoven a na jeho místě byla roku 1812 postavena pila.

Sklářská výroba v Krkonoších patří charakterem svého výrobního procesu i svou důležitostí na přední místo v hospodářském podnikání majitelů panství. Jedním z činitelů, který ovlivnil jejich postupné zanikání byl stoupající nedostatek dříví a vzestup jeho ceny.

Prameny:

1 Jiří F. X., České sklo, Praha 1934, str. 18, 19
2 Gebert Franz, Adressbuch für den Bezirk Rochlitz, 1908, str. 137
3 Mareš František, České sklo, Praha 1893, str. 14 + příl. VII; viz 1 str. 22, 30
4 viz 1, str. 49, 103
5 viz 1, str. 30
6 a) Elsner Vincenc, Heimatskunde des Rochlitzer Gerichtsbezirkes, 1893, str. 72
b) Schmid Ludvík, Statisticko-topografický popis velkostatku Jilemnice, 1897, str. 12; viz 3, str. 37; viz 1, str. 22
7 StA Litoměřice, pobočka Jablonec n. N. - Matrika oddací Rokytnice n. J.
8 StA Zámrsk - Vs Jilemnice, Kniha pozůstalostí
9 viz 3, str. 37; viz 6b, str. 25
10 a) Fischer Karl R., Die Schürer von Waldheim, Praha 1924, str. 34
b) Paměti babičky Kavalírové, 9. vyd. 1947, str. 198
c) Menčík Ferdinand, Neuwelt Harrachsdorf, 1902, str. 3; viz 6a, str. 60; viz 3, str. 15; viz 6b, str. 13
11 a) Fischer Karl R., Beiträge zur Geschichte der Glasindustrie im Riesengebirge. Jahrbuch des Deutschen Riesengebirgs-Vereines 1924, str. 31
b) Petrák Ed. R., Illustr. Führer durch das Riesengebirge. Wien 1891, str. 125; viz 6a, str. 111
12 SÚA Praha - Kvatern Trhový Modrý č. 18, lit. J 10; viz 11a, str. 31
13 viz 1, str. 19; viz 6a, str. 109, 110; viz 10a, str. 34
14 viz 6a, str. 111
15 Pohl Hieronymus, Aus der Baugeschichte der Rochlitzer Kirche und des Friedhofes. Jahrbuch des Deutschen Riesengebirgs - Vereines 1938, str.65; viz 6a, str. 112; viz 11a, str. 31
16 MNV Rokytnice n. J., Schöppenbuch; viz 6a, str. 112; viz 10a, str. 89; viz 11a, str. 31
17 viz 11a, str. 32; viz 10c, str. 3, 4
18 viz 10a, str. 36
19 viz 10a, str. 35, 36
20 Schebek Edmund, Böhmens Glasindustrie und Glashandel, 1878, XL; viz 3, str. 15, 36; viz 10a, str. 36, 90; viz 11a, str. 32; viz 16
21 viz 10c, str. 4; viz 11a, str. 32
22 viz 11a, str. 33; viz 20, str. 30, 31
23 viz 11a, str. 33
24 Pohl Hieronymus, Beitrag zur Geschichte der Pfarrkirche in Rochlitz. Jahrbuch des Deutschen Riesengebirgs - Vereines 1938, str. 63
25 SÚA Praha, Soupis poddaných 1651, SM-R 109-45
26 viz 15, str. 74
27 viz 16
28 viz 6a, str. 115; viz 11a, str. 33
29 viz 11a, str. 33
30 viz 11a, str. 34-36
31 viz 20, str. 42, 43
32 viz 11a, str. 33
33 viz 20, str. 48
34 viz 7
35 StA Litoměřice, pobočka Jablonec n.N. Matrika zemřelých Rokytnice n. Jiz.
36 viz 11a, str. 33; viz 3, str. 36
37 StA Litoměřice, pobočka Jablonec n.N. Matrika narozených Rokytnice n. Jiz.
38 viz 20, str. 46
39 viz 35
40 viz 7
41 viz 11a, str. 33
42 StA Zámrsk-Vs Jilemnice, pozem. kniha Rokytno

43 viz 6a, str. 112
44 viz 35
45 viz 7
46 viz 1, str. 19; viz 6a, str. 35; viz 10a, str. 33
47 viz 16
48 viz 10a, str. 37
49 viz 11a, str. 34; viz 10c, str. 5, 6
50 viz 35
51 viz 6a, str. 72; viz 6b, str. 14
52 viz 6a, str. 72, 135; viz 3, str. 37; viz 6b, str. 14
53 Sommer Johann Gottfried, Das Königreich Böhmen, Dritter Band-Bidschower Kreis, 1835, str. 179
54 viz 1, str. 25
55 Pešatová Zuzana, 250 let Harrachovské sklárny, 1962, str. 5
56 viz 55, str. 6
57 viz 35
58 viz 6a, str. 135
59 viz 35
60 viz 6a, str. 135; viz 2, str. 125; viz 6b, str. 14
61 viz 35
62 viz 7; viz 35
63 viz 35; viz 7; viz 37
64 viz 37
65 StA Zámrsk - Vs Jilemnice, pozem. kniha Rokytnice n. Jiz.
66 viz 6b, str. 114; viz 6a, str. 135; viz 3, str. 37
67 viz 20, str. 179; viz 55, str. 6
68 viz 65
69 viz 1, str. 25
70 viz 55, str. 5, 6; viz 6a, str. 136; viz 3, str. 37; viz 6b, str. 21
71 viz 35
72 viz 65
73 viz 37
74 viz 37 ; viz 7
75 viz 7
76 StA Zámrsk - Vs Jilemnice, pozem. kniha Rýžoviště
77 viz 7
78 viz 7
79 viz 7; viz 37
80 viz 35
81 viz 76
82 viz 53, str. 26
83 StA Zámrsk, Vs Jilemnice, J. fasc. 1207
84 SÚA Praha - Fond Vlasten. hospodářské společnosti
85 viz 7, viz 37
86 viz 65
87 viz 37
88 Jirasek Franz Josef a Patzak Josef, Volks- und Heimatkunde des politischen Bezirkes Hohenelbe. III. Band, str. 1140; viz 3, str. 37; viz 6b, str. 20
89 viz 3, str. 37; viz 20, str. 170
90 viz 3, str. 37
91 viz 65
92 viz 35
93 viz 37; viz 7
94 viz 65
95 viz 37; viz 7
96 viz 65
97 viz 37; viz 7
98 viz 37
99 viz 37; viz 7
100 viz 42
101 viz 7
102 viz 37; viz 7
103 viz 37; viz 7; viz 35
104 viz 65
105 viz 65
106 viz 65
107 viz 65
108 viz 65
109 viz 35
110 StA Zámrsk-Vs Jilemnice, spisy zhostů

UPOZORNĚNÍ ČLENŮM

GHSP upozorňuje některé členy, kteří nám dosud nezaslali vyplněný dotazník, kde mají zodpovědět otázky svého badatelského zaměření, aby tak učinili co nejdříve. Dotazník byl rozeslán v lednu 1975 se 6. sešitem GH-Listů, a jeho účelem jest vzájemná pomoc mezi badateli stejných námětů.

Výbor GHSP

POSÁZAVSKÉ SKELMISTROVSKÉ RODY
(Přednáška na schůzce členů GHSP)
Jiří Adler

Vymezme tento pojen územně i časově. Do Posázaví zahrnuji zhruba území od Ostředka na západě po Jihlavu a Herálec na východě, přičemž v prostoru Herálce moje zájmová oblast přechází částečně i staré zemské hranice na Moravu. Na severu je ohraničení tohoto území dáno přechodem kristalinika do kvartéru, přičemž zabírá i několik hutí poblíž Chotěboře. Na jihu pak je hranice velmi problematická a nechci se nějak vázat.

Časově možno sice počátky sklářství v Posázaví klást pravděpodobně hluboko do středověku, ale nejstarší skutečně doložené sklárny byly v Herálci a okolí, a u Benešova na panství Černovickém. O některých z nich, konkrétně Herálci, Fryšavě, Vříšti, Benešově se zmiňují ve svých dílech Stránský a Balbín. Dnes pracuje v Posázaví asi 7 skláren: Škrdlovice, Dobronín, Světlá n. Sáz. (2), Tasice, Sázava a Samechov. Z nich Tasice pracují skoro již 200 let (1796).

Vývoj sklářství u nás neprocházel bez zvratů. Po prudkém vzestupu konjunktury v první čtvrtině 18. stol., po jejím pozvolnějším stoupání již od konce třicetileté války, dochází v polovině tohoto století (za válek za Marie Terezie) k první veliké krizi, z níž se sklářství v uvažovaném území začíná vzpamatovávat až v 70. létech, aby napoleonské války a státní krach v r. 1811 vývoj sklářství ve zmíněném území podlomily. Fakticky konečnou ránu pak dal možnostem nového rozvoje sklářství v Posázaví technický rozvoj. Sklárny zde byly odkázány na poměrně drahý otop dřevem a z toho důvodu byly zřizovány v komunikačně poměrně těžko přístupných lokalitách. Ze zbylých skláren jen dvě jsou dnes mimo železniční spojení: Škrdlovice a Tasice, přičemž škrdlovická sklárna je poměrně nová, moderně vybavená a vyrábí vývojové sklo. Tasická sklárna pak přežila do dneška jen proto, že dokázala konkurovat kvalitou svých výrobků a možností i finální úpravy broušením. Ostatní hutě převážně dodávaly surové výrobky k další úpravě do sev. Čech, odkud je pak severočeské sklářské kompanie dále prodávaly do světa, a byly odvislé od těchto obchodních vztahů. Jen několik málo hutí sklo též malovalo pro místní potřebu a takto upravené je prodávalo v nejbližším okolí.

Hutě byly většinou rozmístěny vždy ve větších skupinách a rozdělil jsem si je proto do šesti okruhů: je to kácovsko, světelsko, pacovsko, jihlavsko, okolí Božejova a okruh heráleckým. Kromě toho mi zbylo ještě několik roztroušených skláren.

Pro názor na to, co se skrývalo za názvy hlavních osob hutě, uvádím hrubý popis jejich pracovní náplně.

Skelmistr: byl nájemce, příp. majitel sklárny. Z toho vyplývaly i jeho povinnosti a práva. Skelmistr se staral především o provoz huti, t. j. o její stavební stav, stav zásob materiálu (dřeva, křmene, potaše, vápna ap.), odprodej skla, o druh výroby, o jakost skla (t. j. o poměr míchání surovin při tavbě)- toto spolu se šmelcířem a o výplatu zaměstnancům. Jestliže na některých hutích společně s tovaryši sklo foukal, na jiných měl k dispozici účetního, který převzal některé úkoly, které jinak plnil skelmistr. Na huti měl skelmist i právo rozsuzovat spory v nejnižší instanci mezi svobodnými, t. j. nepoddanými zaměstnanci. K huti obvykle příslušely i zemědělské pozemky, většinou vyklučené z lesa při stavbě, a pak ještě rozšířené těžbou pro potřeby provozu. O toto hospodářství se skelmistr též staral a podle toho i na huti byly kromě objektů, nutných k provozu sklárny (sklárna, sklady materiálu), obytné budovy pro skelmistra a tovaryše, ubytovací možnosti pro obchodníky se sklem a stáje pro jejich spřežení a p., z hospodářských objektů pak stodola, stáje pro skelmistrův dobytek a p.

Šalíř: byl vlastně topič. Obvykle byli na huti čtyři, kteří se v době prací u pece střídali v přikládání do pece. Kromě toho se starali, aby měli dostatečnou zásobu suchého dřeva,

aby šejty měly správnou velikost, aby dřeva bylo na "place" dostatek. Zmenšení zásoby na neúnosnou míru hlásili ihned skelmistru nebo účetnímu, aby zajistil novou dodávku dřeva. Zajišťovali stejnoměrný žár v peci.

Šmelcíř: se staral o sklářský kmen - t. j. o poměr druhů hmot a jeho množství pro pánve. Poměr mísení prováděl na základě dispozic skelmistra, příp. svého vlastního receptu. Tento materiál sám míchal a dával do pánví.

Po tomto širším úvodu, v němž jsem jen velmi stručně nastínil problematiku posázavského sklářství, bych se chtěl zmínit o některých sklářských dynastiích. Takovým střediskem těchto dynastií bylo kácovsko.

Zde byla založena nejstarší huť před r. 1680 za barona Freislebena. Byla v lesích u Nespeřic na čestínském statku. Počátky této sklárny nejsou úplně jasné. Po zavraždění majitele panství od vzbouřených sedláků v r. 1680 byl provoz na huti dočasně přerušen. Novým skelmistrem byl od r. 1686 Kaufmann, který však jedné březnové noci v r. 1690 uprchl i s tovaryši a veškerým zařízením a dobytkem na nově založenou sklárnu v Božejově. Majitelka panství sice požadovala od uprchlého skelmistra plnou náhradu z porušené smlouvy a z ušlého zisku, ale odsouzen byl pouze k úhradě odvezeného inventáře a k omluvě.

V r. 1694 je uveden ve zručské matrice jako skelmistr Tobiáš Adler. Ten byl před tím jako přední tovaryš na sklárně u Doks v sev. Čechách . Do Čech přišel z Hor. Rakous, kde jeho otec Martin byl taktéž sklářským tovaryšem, a jeho děd Kryštof sem s Martinem přišel z Fryšavy na Moravě. Tobiáš na Staré huti u Nespeřic zaměstnával převážně bratry a později i syny. Tuto huť provozoval až do r. 1721. Za něho huť vzkvétala, což vyplývá i ze dvou krátce po sobě následujících odhadů panství. Z jeho pěti synů - skelmistrů, čtyři zůstali v Posázaví, kde zakládali další sklárny. Pátý, taktéž Tobiáš jako jeho otec, odešel s otcem na Rožmitál p. Tř. a převzal po otci tuto huť.

Jeho synové František a Tobiáš později provozovali hutě na Šumavě a po napoleonských válkách v jejich rodinách již nebyl jediný sklář.

Starou huť u Nespeřic převzal po otci Jan Bedřich. Bylo to téhož roku, co se oženil s Evou Terezií Gattermayerovou. Huť byla zrušena v r. 1731 údajně pro nedostatek dřeva a Jan Bedřich založil blíže ke Kácovu pod obcí Kněž huť Marienthalskou. Zde pak ukončil provoz v r. 1744, kdy koupil statek Rušínov a Modletín a kde založil další sklárnu.

Statek sousedil s državou Auerspergu a byl jim trnem v očích. Vyvolávali proto spory a Jan Bedřich jim pak r. 1756 statek prodal. Jeho syn Ferdinand před tím v r. 1752 pronajal huť Brušoveckou u Horálce, Tato huť pak zanikla po r. 1760. Další osudy této rodové větve zatím neznám.

Prvním ze synů Tobiáše Adlera, který opustil Starou huť byl František Antonín. Ten někdy na přelomu let 1711/1712 najal huť boštickou a provozoval ji asi do r. 1714 (začátek). Pak se mi jeho stopa ztrácí. V roce 1721 však odkoupil od statku Těchobuz část lesa a na vyklučeném pozemku vybudoval sklárnu Tallenberk. Rok na to pak je uváděn jako skelmistr i na sklárně ve Slavětíně, kterou měl v nájmu asi do r. 1727. V r. 1724 koupil i statek Mezilesí. V r. 1736 zemřel, když rok před tím koupil celý statek Těchobuz. Jeho manželka - vdova pak tento statek, opět bez Tallenberku, prodala v r. 1737 svému švagrovi Antonínu Františku Adlerovi.

O tomto skelmistru je zmínka i v "Pamětech babičky Kavalierové". V r. 1721 se oženil v Ratajích s Annou Margaretou Gattermayerovou. Jeho tchán, snad jako věno, mu zřídil sklárnu v Jelenově, kterou pak Adler provozoval až do r. 1735 a dva roky na to koupil pak Těchobuz, kde zřídil další sklárnu. Ta však dlouho nepracovala, zanikla již v r. 1750 pro nedostatek dřeva. Huť tallenberská pracovala 18 let, t. j. do r. 1749.

Z Antonínových synů nejstarší Ignác a Benedikt provozovali sklárny v prostoru Plá-

ní na Vimpersku na Šumavě, kde se mi jejich stopy ztrácí. Zato jejich bratr Jan Václav byl zakladatelem šumavské adlerovské větve v prostoru Železné Rudy. Antonínův vnuk Prokop z druhého manželství s Uršulou Eisnerovou pak získal praedikát "z Hohenaaru". Prvorozená dcera Alžběta se provdala za Ignáce Eisnera z Eisensteinu (viz též můj článek v GH-Listech č. 15 z prosince 1971).

Čtvrtým skelmistrem z Tobiášových synů byl Šimon Hanibal. Stejně jako jeho bratři taktéž v r. 1721 se oženil s Alžbětou Lubinskou z Uhl. Janovic. Po této události nevím o něm nic, až do r. 1726, kdy založil v Loukově na panství lipnickém sklárnu Sv. Františka, kterou pak provozoval až do své smrti v r. 1742. Před tím ještě v r. 1732 založil na statku vilémovickém u Ledče n. Sáz. Hanibalovskou sklárnu, která pak po jeho smrti zanikla. Loukovskou huť však provozovala dál jeho manželka, která při vernierovské kridě na Lipnici v r. 1740 získala v r. 1743 na základě předchozích půjček této rodině statky Loukov a Budíkov. Na budíkovském statku u Kejžlic pak zřídila další huť, kterou provozoval její syn František Karel, pro něhož v r. 1749 kupuje ještě statek Častrov u Kamenice n. L., přičemž zatěžuje hypotekou statky Budíkov a Loukov. Manželkou Františkovou byla Marie Anna roz. Schindlerová. Na častrovském statku založil František huť Drozdany. Kejžlickou huť vedla vdova Alžběta až do své smrti a v r. 1759 František se sestrami prodává statek Budíkov. Huť loukovská zatím zůstala sestrám a provozoval ji nejprve Václav Čapek, manžel jedné ze sester a pak Karel Guolfinger ze Steinsbergu, manžel druhé. I když pak r. 1763 prodali dědicové i statek Loukov, huť provozovali dál až do r. 1771, kdy ji získal Ignác Eisner.

R. 1779 upadl Frant. Karel na Častrově do kridy a s jeho jménem jsem se pak ještě sešel na huti brumovské v r. 1788, kdy je zde uváděn jako skelmistr, který tohoto roku zemřel. Huť brumovská se nachází na moravsko-slovenských hranicích.

I když Josef, další z Tobiášových synů skelmistrem nebyl, jsou jeho osudy a osudy jeho potomků zajímavé a proto ho též uvádím. R. 1727 se oženil v Brunstu u Žel. Rudy s Ludmilou Eisnerovou. Pak se mi jeho stopy ztrácí a až později se objevuje na Rožmitálsku u svého otce a tam r. 1743 umírá. Měl kromě jiných dětí dva syny: Václava a Ferdinanda. U Václava jsem zjistil, že se r. 1731 narodil na huti "Musssein" ve Štýrsku. Marně jsem po této huti pátral jak v rakouské, tak slovinské části Štýrska. Snad se jednalo o huť Mislinja v Pohorje, ale ta údajně v tuto dobu nebyla v provozu. Václav pak pracoval na různých hutích na Šumavě a v Posázaví. Na huti v Brunsku se mu mimo jiných dětí narodili synové Michael a Ferdinand. Michael se r. 1797 oženil na Zbraslavické huti s vlastní sestřenicí a téhož roku se stal skelmistrem v Dobré Vodě u Světlé n. S., ale již r. 1803 koupil od skelmistra Pohla huť v Loukově. Zde pak r. 1821 zemřel.

Ještě asi tři roky před svou smrtí převzal do nájmu nově zřízenou huť sv. Josefa u Jilemu na panství Chotěbořském. Tu pak po tuto dobu vedl jeho syn Václav, ale po provedení pozůstalostního řízení přešla tato sklárna na jiného nájemce. Poručníkem sirotků po Michaelovi byl jeho bratr Ferdinand, který byl v té době papírníkem v Kunemilu, když se před tím, ač vyučený sklář, marně ucházel o pronájem nějaké sklárny.

Provozu hutě v Loukově se ujal Václav jako universální dědic. Ten však poměrně mladý zemřel (v r. 1838) a huť pak podědily jeho děti, které ji však, pravděpodobně, dlouho neudržely.

V r. 1829 je na huti Ostředecké uváděn jako skelmistr další Michaeluv syn, František. Ale neuspěl. I když měl smlouvu uzavřenu na 8 let, již v r. 1830 od ní ustoupil a na huti pak pracoval jako skelmistr František Kavalier.

Zajímavé je, že z rodiny Michaela Adlera údajně pocházel pplk. Štěpán Adler, popravený za války v r. 1942 v Berlíně.

Michaelův strýc a tchán Ferdinand byl třikrát ženat a měl 21 dětí. Z druhého manželství s Kateřinou Kropáčkovou pak pocházel Josef, otec "babičky Kavalierové".

To je jen ve zkratce "adlerovská dynastie", která v Posázaví byla mezi skelmistry jednou z největších. Adlerové pak byli velmi často zpříbuzněni se členy dalších dynastií, hlavně pak s Eisnery a Gattermayery. Zdá se, že s těmito rodinami tvořili určitý

krida = obchodní úpadek, vyrovnání Pozn. redakce

"Triumvirát", který existoval snad ještě před jejich příchodem do Čech. A tak se tyto tři rodiny opět sešly na hutích u Kácova. O Kristiánovi Eisnerovi jsem již psal ve svém výše zmíněném článku o nobilitovaných Eisnerech.

Nebyl však z Eisnerů sám, kteří přišli na hutě v Posázaví. Již rok před jeho příchodem založil na severovýchodě od Čestína huť Morany Vavřinec Eisner, který sem přišel z huti rožmitálské, kde se oženil. Huť Morany, která byla vedena jako samostatný zemskodeskový statek, vedl až do své smrti v r. 1740. Huti se pak ujal jeho mladší syn Josef, ale po jeho smrti, nejpozději však v r. 1747 je provoz na huti zastaven.

Druhý Vavřincův syn Václav se r. 1722 oženil s Annou Marií Adlerovou, dcerou výše uvedeného Tobiáše Adlera ze Staré huti, když před tím vedl sklárnu v Krasoňovicích, kterou měl najmutou jeho otec Vavřinec. Ten se též před tím nejpozději r. 1715 ujal po odchodu Františka Adlera sklárny v Bošticích a provozoval ji až do r. 1718.

Václav Eisner vedl Krasoňovickou huť do r. 1723 a pak na to je jmenován na nově zřízené huti v Salacově Lhotě u Pacova. Zde pracoval až do r. 1738 a pak mi jeho stopa zmizela. Náhodou jsem jeho jméno našel na sklárně Hudikot u Rybnice v Pohorje ve Štýrsku (dnes Slovinsko), kde r. 1754 zemřel.

Další byl František Eisner, který převzal huť ve Slavětíně po Frant. Ant. Adlevi. Bližšího o něm nic nevím.

Mikuláš Eisner nejspíše založil sklárnu v Poříčku na panství šternberském někdy před r. 1737 a tuto Mikulášskou huť, jak byla též zvána, vedl až do r. 1740. Již před tím je v r. 1738 uváděn po Karlu Adlerovi na Staré huti lipnické a tu v r. 1742 předává Ignáci Eisnerovi. Sám odchází na Šumavu, kde pak provozuje huť Muckenhof u Nýrska. Mikuláš byl údajně jedním ze synů Kristiána Eisnera a tudíž i bratrem Ignácovým.

S jiným skelmistrem Eisnerem jsem se v Posázaví nesešel. Ovšem tovaryšů Eisnerů bylo všude plno. Bylo to mezi skláři - tovaryši vůbec nejčastější jméno. A z tohoto rodu nejspíše pochází i akademik Eisner.

Zato Gattermayerové zůstali v Posázaví poměrně krátce. Objevují se na sklárně na Nechybě u Sázavy asi v r. 1708. K založení sklárny dal souhlas sázavský opat Košín bez souhlasu konventu, což způsobilo spory mezi opatem a konventem. Když pak Košín musel dočasně před konventem kapitulovat, byl ochromen i provoz sklárny. A tak skelmistr Absolon Gattermayer založil v r. 1715 huť u Ostašova na panství ratajském. Provozoval ji až do r. 1721, kdy ji převzal jeho syn Karel. Ten v r. 1726 provoz zastavil a v r. 1731 zřídil huť u Podvek (Zalíbená), kterou vedl až do r. 1743, kdy huť zanikla. Absolon Gattermayer po odchodu z Ostašova koupil statek Chvalkov u Kamenice n. L., kde též zřídil huť. Po jeho smrti získal statek syn Ignác, který ho však dlouho nedržel a odešel na Šumavu. Gattermayerové se pak v Posázaví již neobjevili.

Jak jsem se již výše zmínil, byla s Adlery, ale i s Eisnery, spřízněna rodina Šindlerů. Vít Šindler se nejprve objevuje jako tovaryš na Starých Hutích lipnických u Rejčkova a v létech 1726 - 1729 ji má v nájmu. V r. 1728 zřídil na haberském panství huť u Nové Vsi. Tu provozoval až do r. 1736 a od r. 1737 měl v nájmu huť Adolfovu u Malčína na témže panství. Ta však po jeho odchodu v r. 1743 zanikla. Rok před tím založil u Benetic huť světelskou, kterou provozoval až do r. 1752 a po něm asi až do r. 1765 ji měl v nájmu jeho syn Josef, který měl za manželku jednu z dcer Šimona Hanibala Adlera. Vít Šindler ještě v r. 1747 uzavřel na 6 let nájemní smlouvu na brušoveckou huť u Herálce, kterou pak po 5tiletém provozu přenechal Ferdinandu Adlerovi z Benetic, pak ještě založil huť Golčovojeníkovskou, kam odešel v r. 1752.

Jaký byl příbuzenský vztah k Vítu Šindlerovi Václava Šindlera, který měl za manželku jednu z dcer Mikuláše Eisnera a podědil s ní Muckenhof, nevím. Domnívám se však, že by mohl být Vítovým synem.

Na Vysočině pak hutě Vříště a Křižánky měla koncem třicetileté války v nájmu rodina Fridrichů. Křižáneckou huť nejmul r. 1642 Jan Fridrich a po jeho smrti v r. 1648 ji vedla vdova Zuzana, která však rok na to ji postoupila synu Vilímovi. Ten ji však dlouho nevedl a po něm od r. 1652 ji měl v nájmu jeho bratr Jan. Jak dlouho zde však pracoval, není známo.

Jan Fridrich přišel na křižáneckou huť z Vříště . Tu provozovali Fridrichové již do konce 16. stol., kdy zde r. 1598 stanovila vrchnost mistrem Krištofa zvaného Fridrich. K r. 1633 je pak uváděn jako mistr vříšťský Hanzl Fridrich. Po jeho odchodu na Křižánky vedl huť jeho bratr Michal, který je zde uváděn ještě v r. 1660. Na huti fryšavské byl šelířem Fridrich, který zemřel r. 1687 v Herálci.

O rodině Fridrichů uvádí ve své práci "Nedořešené problémy dějin našeho sklářství" Hetteš toto: "Proslulá sklářská rodina Fridrichů pocházela zřejmě ze Slezska. V r. 1514 a pravděpodobně i dříve jim patřila známá huť ve Chřibské. V r. 1545 založil Christof Friedrich sklárnu v Kindelsdorfu na panství slezského kláštera v Křesoboru a obnovil tu zaniklou vesnici. V r. 1575 jeho syn Hans založil na kynastském panství hrabat Schaffgotschů v Sauershau-Schreiberhau novou huť, pak v r. 1583 odchází do Hansdorfu v Sovích horách a konečně r. 1614 získává zalesněné grunty v Orlických horách - Bedřichovku.

Současně se založením Bedřichovky oživuje "zpustlý" Kunštát a nově vznikají Kerndorf, Grünborn a Friedrichsgrunt.

Za připomínku stojí, že jeho nepříliš vzdálený příbuzný Martin -Friedrich z Chřibské založil v r. 1602 pro kurfiřta Joachima Friedricha huť v Grimnitz a o něco později řídil i významnou huť císaře Rudolfa II. v Bubenči u Prahy. Jiný Friedrich působil v 70. letech 17. stol. na kounické huti v Nových Zámcích, kterou vychvaluje Balbín pro krásu křišťálového skla, jež se tam vyrábělo". Tolik uvedená práce.

Fridrichové byli koncem 17. stol. skelmistry na huti v Deštné v Orl. horách. Příbuzenský vztah těchto Fridrichů Fridrichům na Vysočině mi však není přesně znám. V Deštné též byli jako přední tovaryši i Adlerové, kteří později přešli na sousední hutě Peterhanselů a po ztrátě Slezska a Kladska za Marie Terezie, odcházejí na slezské hutě.

Huť Poříčko po odchodu Mikuláše Eisnera v r. 1740 najmul Ondřej Seewaldt. Po jeho smrti v r. 1755 ji provozoval do r. 1758 jeho syn Ondřej. Huť v tomto roce vyhořela a do provozu již nebyla uvedena.

František Seewald měl v létech 1785 - 1794 najmutou huť benetickou. Byl jejím posledním nájemcem. Huť po něm již zanikla. V r. 1794 najmul sklárnu Chraňbože a provozoval ji až do své smrti v r. 1806. Před tím ještě v r. 1800 zřídil huť u Sokolovce na libickém panství. Obě hutě pak po jeho smrti vedla krátce jeho manželka jako vdova a dědička a to huť u Sokolovce do r. 1808 a Chraňbožskou do r. 1809.

V létech 1732 - 1762 provozoval huť u Vortové údajně Josef Seewald, ač dle jiného pramene je na téže huti k r. 1748 jmenován jako skelmistr Karel Seewald. A na huti rosochatecké byl v létech 1786/87 skelmistrem Frant. Ant. Seewald.

I když další Seewaldové skelmistry v Posázaví pravděpodobně nebyli, našel jsem jejich jméno poměrně často mezi tovaryši.

Huť benetickou měl v nájmu po Schindlerovi až do r. 1785 Jan Hofman. Ten pak r. 1777 založil na panství zbraslavickém u Chotěměřic huť Karolininu, kterou provozoval až do r. 1798, kdy byla zrušena. Rok na to koupil statek Těchobuz, kde zřídil i sklárnu, kterou vedl až do své smrti r. 1809. Po něm se statku včetně hutě ujal jeho syn Josef. U něho žil též na Těchobuzi prof. Bolzano. Po smrti Josefa Hofmana byl provoz sklárny v r. 1851 zrušen. Před tím ještě v r. 1820 hodlal najmout společně s Josefem Koppem nc vě zřízenou huť v Ostrově a zajímal se i o nájem Staré hutě u Čestína, kde tehdy zemřel skelmistr Mossbauer. Ale když měl uhradit příslušný díl kauce, ze spolku s Koppem vystoupil a najal právě uvolněnou huť v Tasicích. Tu pak až do r. 1844 vedl jeho bratr Antonín.

Dále poměrně často se mezi skelmistry objevuje jméno Čapek. První z nich Václav vedl po smrti Šimona Hanibala Adlera huť v Loukově a pak až do r. 1793 měl v nájmu huť v Herálci a současně v létech 1783 až do r. 1792 huť v Ostrově. Po něm ji vedl až do r. 1801 syn Antonín. Jiný Václav Čapek nejspíše syn předchozího, je od r. 1794 uváděn na huti v Kejžlicích. Po něm vede tuto huť jeho syn Josef asi až do r. 1825, když před tím od r. 1808 spravoval huť společně s otcem. V létech 1788 až 1794 je uváděn na huti Chraňbožské Josef Čapek. Huť Melechovskou, která byla zřízena bez guberniálního povolení,

provozoval v létech 1794 až 1811 František Čapek a v létech 1796 až 1821 provozoval tehdy nově založenou huť v Tasicích Ferdinand Čapek, který před tím upadl do kridy na huti Temník u Větrného Jeníkova. S jiným jménem Čapek jako skelmistrem, jsem do styku nepřišel.

Několikrát se též objevilo mezi skelmistry jméno Kopp. To však též ve spojitosti s děděním hutě Dobrá Voda (Hoglovy hutě) u Světlé n. Sáz. po přeslici. Tato huť byla založena v r. 1723 Janem Jiřím Hoglem, který sem přišel z hutě Benešovské na panství Černovickém. Smlouva na dobrovodskou huť s haberskou vrchností byla zanešena v r. 1725 do zemských desk. V r. 1727 Hogl zemřel a huť podědila jeho dcera Rozina. To musela být žena velmi energická, která se nebála ani sporů se dvěma vrchnostmi a oba spory vyhrála. Za deset let po smrti jejího otce jí vrchnost zakázala výrobu skla. Rozina se však odvolala k úřadu zemských desk a ten v r. 1773 rozhodl ve prospěch skelmistryně. Mezi tím založila za podobných podmínek jako huť v Dobré Vodě sklárnu v Černé Vodě v Orlických horách. Bylo to v r. 1748 a po nějakém roce se i zde vrchnost postavila proti výrobě skla. Situace pak vyzněla stejně. V r. 1781 byla vrchnostenská žaloba odmítnuta, přičemž skelmistryni musely být od žalobce uhrazeny soudní výlohy. Obě hutě vedl ještě za života matky jejím jménem vždy jednu po druhé její syn Ignác Režný. Ale po její smrti v r. 1782 dědí huť v Dobré Vodě dcera Marie provdaná za chraňbožského skelmistra Koppa. V r. 1796 pak podědila obě sklárny její dcera, taktéž Marie, provdaná za Václava Welze, který však byl muzikantem a sklářství nerozuměl. Proto zde skelmistroval Michael Adler a později pak Löffelmann ze sklárny ve Smrčné. Mezitím se Welz ještě zapletl do provozu hutě u Sokolovce, jejíž trvání bylo prodlouženo bez vědomí gubernia a ke všemu zde došlo ke sporu provozovatele hutě, Welzova zetě a dlužníka, s vrchností. Poměry na huti v Dobré Vodě se zlepšily až když se hutě ujal syn Václava Welze Tomáš. Huť zůstala v majetku Welzů až do jejího zrušení v r. 1871 a velkostatek z ní zřízený až do r. 1948. Welzové před zrušením sklárny v Dobré Vodě založili sklárnu v Hrobu v sev. Čechách, v místech, kde byl blízký dovoz nejdůležitější výrobní suroviny (otopu = uhlí).

Závěrem bych jen chtěl říci, že nepokládám svůj výčet skelmistrovských rodů za vyčerpávající. I to, co jsem uvedl jako úplné. Na jedné huti bylo 6 - 10 tovaryšů, často fluktujících. Není jednoduchou záležitostí sledovat vývody a rozrody jednotlivých rodin, když např. v období 200 let bylo jen v Čáslavském kraji asi 25 hutí. Nemám dosud zpracovány všechny sklárny a nevím, jaká jména skelmistrů ještě objevím.

To vše ovšem souvisí s mým genealogickým sledováním vlastního rodu. Současně jsem přesvědčen, že důkladnější probádání rodu Eisnerů a Kavalierů by mohlo ještě přinést mnoho zajímavého.

Účelem mé přednášky mělo být seznámení s problematikou genealogie sklářů, která má mnoho specifického, která vyžaduje značné trpělivosti.

Použité prameny a literatura:

1 Fr. Mareš: České sklo
2 Ant. Norb. Vlasák: Okres Uhlířsko-Janovický
3 Ant. Zavadil: Kutnohorsko slovem i obrazem
4 Jos. Blau: Die Glasmacher in Böhmer- und Bayerwald
5 Jan Bárta: Staré skelmistrovské rody
6 Alois Welz: Paměti
7 Paměti babičky Kavalierové
8 Schebek: Böhmens Glasindustrie und Glashandel
9 Jiří Tywoniak, Jana Tywoniaková: Ostředek - z jeho historie a současnosti

10 Jiří Tywoniak: Zaniklá sklárna v Poříčku u Českého Šternberka
11 Maštalíř: 130 let skláren Kavalier
12 Jiří Adler: O zaniklých sklárnách na Pacovsku v 18. stol.
13 Jiří Adler: Ostrovská sklárna v první polovině 19. stol.
14 Jiří Adler: Skelné hutě na Zbraslavicku
15 Jiří Adler: Několik poznámek z minulosti předchůdců kavalierovských skláren

16 Jiří Adler: K dějinám na panství haberském a rychnovském
17 Franc Minařík: Pohorské steklarne
18 Ing. Frant. Bukáček: Horácké sklářství
19 J. F. Svoboda: Horácké sklo
20 Jos. Fiala: Sklářství na bývalém panství novoměstském
21 Jan Kapusta: Sklářství na horácku

Ve výše uvedených mých pracích uvedeny další prameny.

GENEALOGIE A BIOGRAFIE PETRA KURONSKÉHO A KATEŘINY ZAHÁŇSKÉ

Jan Skutil

Petr Kuronský a Kateřina Zaháňská - otec a dcera - jsou dvě nejvýraznější postavy českého empiru. Vymykali se jak Petr tak i Kateřina, častěji zvaná Vilemína, nad svoje prostředí již ve své době a dodnes žijí v beletrii; Kateřinu Vilemínu zobrazila Božena Němcová jako paní kněžnu ve své Babičce (1855), kdežto jejího otce Alois Jirásek (1851 - 1930) v jednom ze svých prvých románů Na dvoře vévodském (1877) odehrávajícím se v Náchodě koncem 18. stol.

Vysoce na svou dobu kulturně vyspělý a osvícenský vévoda Petr Kuronský (nar. 1724 v Mitau, dnes Jelšava v Lotyšské SSR, zemř. 1800 v Jelenově v Kladsku) byl analogický duch Josefu II., Kateřině II., Stanislavu Augustu nebo Gustavu III. Petr Kuronský zrušil na svém náchodském panství robotu záměnou za plat, jak o tom ostatně píše i Jirásek, podtrhující při tom i podíl jeho sekretáře Haluzického.

Petr Kuronský, vlastním jménem Biron, narodil se dne 13. 2. 1724 v někdejším významném kuronském městě Mitau, známém svou silnou německou menšinou zejména v aristokratických vrstvách, ovlivňující celé Pobaltí. Jeho otec Jan Arnošt Bühren (1690 - 1772), kuronský velkostatkář německého původu, který studoval na universitě v Královci, těšil se značné přízni princezny a později carevny Anny Ivanovny (nar. 1694 Moskva), již Petr Veliký v r. 1710 provdal za kuronského vévodu Bedřicha Viléma, který však po svatbě náhle zemřel. Po smrti cara Petra II (1730) velká rada, již představovali především Dolgorucí a Golycinové, povolala Annu na moskevský trůn, který však tato přenesla do někdejšího Petrohradu. Annin oblíbenec Bühren, který si pofrancouzštil svoje příjmení na Biron, stal se nejmocnější pánem Ruska. Toto období, v němž byly zachráněny reformy Petra Velikého, jmenuje se bironščina, její hlavní představitel Jan Arnošt Biron měl hluboké mezinárodní konexe a politické zkušenosti; v r. 1734 získal od Karla VI. jako léno české koruny dolnoslezské panství Vartenberk, pol. Syców, ležící severovýchodně od Vratislavi a od Olešnice, kde jeho památku upomíná rytířský statek a zámek nedaleko od vlastního městského jádra. V r. 1737, kdy zemřel panující kuronský vévoda Ferdinand bez dědiců, postarala se carevna Anna, aby kuronská šlechta zvolila Birona vévodou s dědičným právem po meči. Před svou smrtí v r. 1740 prohlásila carevna Birona poručníkem - vladařem ve jménu svého šestinedělního vnuka Ivana Antonoviče. Avšak r. 1740 Bironova kariéra končí. Po několika dnech po smrti Anny I. dala se za carevnu prohlásit snacha zesnulé a matka dítěte Anna Leopoldovna, jež dala Birona uvěznit a odsoudit k smrti, ale trest mu byl zaměněn vyhnanstvím na Sibiř.

Vláda Anny II. však netrvala dlouho a další carevna Alžběta Petrovna dovolila v r. 1741 Bironu žít v Jaroslavi, kde napsal i svoje státnické ospravedlnění (sr. Büchingrův Magazin die neue Historie und Geographie, sv. 9). Teprve Petr III. udělil Bironovi milost a Kateřin II. mu v r. 1763 vrátila kuronské vévodství, které pak v r. 1769 postoupil svému synu Petrovi, pozdějšímu držiteli Náchoda a Zaháně. Jan Arnošt Biron zemřel v r. 1772.

Jeho syn Petr Kuronský byl západoevropsky vzdělán, dětství prožil v Petrohradě a mládí v Jaroslavi, i jinde na Rusi. V duchu Petra Velikého byl obdivovatelem Holandska a Itálie. Byl třikrát ženat, po prvé s Charlottou Louisou z Valdecku, s níž se po sedmi letech rozvedl, a po druhé s Eudoksií Jusupovou; z obou svých sňatků nezůstavil děti; teprve s třetí chotí (sňatek 6. 11. 1779 v Jelšavě) měl pět dcer a záhy zesnulého syna Petra (1787 až 1790), v důsledku čehož byl vévoda Petr odhodlán vzdát se svého léna Kuronska, patřícího k polské ko-

runě, ve prospěch Ruska, což učinil po třetím dělení Polska v r. 1795 za roční rentu 25 000 zlatých dukátů, jež dostával od petrohradského dvora. Takto se stal Petr Kuronský jedním z nejbohatších středoevropských feudálů, zaměřil se plně na svoje statky Zahaň a Náchod, získané v r. 1786 a 1792. Byl upřímným podporovatelem malířství, sochařství a hudby.

Na svoji mladou ženu, vévodkyni Annu Karlu Dorotu (1761 - 1820) pocházející z kuronské rodiny Medem, Petr velice žárlil. Toto připomíná i Alois Jirásek ve svém románě, ale ztotožnil postavu matky zvané Doroty s osobou dcery Vilemíny Kateřiny, jejíž povahové vlastnosti prokreslil ve vévodkyni. Na tuto skutečnost upozornil již Karel Fiala (Karlovy Vary a Kuronští, Karlovarský lázeňský časopis 7, 1956, str. 9 - 12). Poslední kuronská vévodkyně Dorota sehrála v evropské kultuře analogickou roli jako výmarská vévodkyně matka a vdova Anna Amálie (1739 - 1807), tato prostřednictvím svého syna vladaře Karla Augusta (1757 - 1828) a básníků J. W. Goetha (1749 - 1832), Fr. Schillera (1759 - 1805), J. G. Herdera (1744 - 1803), Chr. M. Wielanda (1733 - 1813) a j., kdežto Dorota Kuronská zejména vlivem své nevlastní starší sestry básnířky Elise von der Recke (1756 - 1833), roz. Medem. V Löbischau, v zámku nedaleko Altenburgu a Gery, kde většinou bydlela vytvořila "Musenhof", jehož analogií později byla i Zahaň a také Ratibořice její nejstarší dcery Kateřiny Vilemíny.

Kromě Elise von der Recke, autorky Tagebuch einer Reise durch einen Teil Deutschlands und durch Italien (1815 - 1817) a vedle básní Gedichte (1806), tvořil v Löbischau i její blízký spolupracovník a spolucestovatel básník a pedagog Christoph August Tiedge (1752 - 1841), autor monografie Anna Charlotte Dorothee, letzte Herzogin von Kurland (1823) a vynikajícího románu Uranie (1801) propagujícího Kantovu filosofii. Dále ke spisovatelskému okruhu v Löbischau patřili Schillerův přítel Christian Gottfried Körner (1756 - 1831) a jeho syn Theodor Körner (1791 - 1813), rovněž básník a autor vojenských baladických skladeb, stejně tak i básník, divadelní kritik a dramaturg Johann Fridrich Schink (1755 - 1835), knihovník vévodkyně až do r. 1821, který zemřel v Zaháni. Největší hvězdou v Löbischau byl básník Jean Paul (1763 - 1825) autor Gränlandische Prozesse (1783 - 1784) aj. Do Löbischau zajížděl často i archeolog Anselm Feuerbach (1798 - 1851), stejně tak jako Wilhelm Humboldt (1767 - 1835). Vychovatelkou dcer a četných příbuzných byla J. O. Försterová (sr. o ní Hugo Rokyta v Zeitschrift für Slawistik 10, Berlin 1965, 244 - 257), učitelem kreslení Ernst Welker z Gothy. Toto bylo kulturní prostředí, jež bylo blízké Goethovi a Schillerovi, sám Goethe se s vévodkyní Dorotou několikrát setkal, jak o tom píše Karel Fiala v citované práci. Toto prostředí formovalo nejen duševní profil vévodkyň Zaháňských a jejich přátel, nýbrž mělo i hluboký dosah pro českou a německou kulturu vůbec.

Petrovy a Dorotiny dcery sehrály v evropském kulturním, společenském a politickém životě nemalou roli, zejména v prvých desetiletích minulého věku.

Nejstarší z nich Kateřina Frederika Vilemína Benigna (nar. 1781 v Jelšavě, zemř. 1839 ve Vídni), byla dědičkou větší části Petrova majetku, k němuž patřilo vévodství Zaháňské, které Petr koupil dne 5. 7. 1786 od Lobkoviců za milion zlatých jako pruské léno. Vévodství - knížecí leželo v Dolním Slezsku s hlavním městem Zahání (něm. Sagan, polsky Zagań), v němž je dochována bohatá architektura z doby Valdštejnovy, Lobkoviců i z doby Petrovy. V r. 1792 koupil Petr od Piccolominů Náchod. Jeho nejstarší dcera zvaná u Jiráska Kitty, je známa především pod jménem Vilemína Zaháňská - Wilhelmine von Sagan nebo paní kněžna z Babičky Boženy Němcové či všeobecně u lidu, jak připomíná Karel Pleskač v Ratibořské idyle (1920, 1937[2]), hercožka. Její osudy jsou stále zajímavé a atraktivní pro evropskou kulturu i společenské povědomí. Francouzská spisovatelka Françoise Sagan (nar. 1935), básnířka psychologie lásky a deziluze, zvolila si svůj literární pseudonym podle této velké dámy vídeňského kongresu, jak byla paní kněžna nazývána v evropské vysoké společnosti desátých a dvacátých let.

Vilemína doprovázela svoje rodiče již od nejútlejšího dětství na jejich bohatých cestách po Evropě a především po Itálii, po Holandsku a po Německu. Diplomatické nadání zdědila po své matce Dorotě, která v r. 1792 vedla ve Varšavě komplikované jednání ohledně kuronského léna s polským králem Stanislavem Augustem Poniatowským (1732 - 1798). Z matičných společenských zápletek, na něž ukazoval i Jirásek, dlužno zmínit se především o kontaktech se švédským generálem a diplomatem Gustavem Moritzem Armfeltem (1757 Stockholm - 1814 Carské Selo, dnes Puškin), s nímž se seznámila v r. 1797 v Karlových Varech, a za něhož se měla snad i po eventuálním Petrově skonu provdat, což se však neuskutečnilo. Od r. 1802 byl vyslancem ve Vídni a v r. 1811 přestoupil do ruských služeb cara Alexandra.

Dalším centrem rodiny Zaháňských, vévodkyně Doroty Kurlandské (Kuronské) bylo vedle Löbischau zakoupeného v r. 1796 od Kutschenbergů, statek Friedrichsfelde u Berlína a konečně i Praha po r. 1800, kde po Petrově smrti rodina získala po prodeji Friedrichsfelde Černín-

ský dům na Malé straně na Karmelitské ulici za 75 000 zl. (Sr. Alois Kubíček, Rohanský palác v Praze na počátku 19. stol. ČSPSČ 46, 1938, str. 65 - 76).

Zde se mladá vévodkyně Vilemína Zahaňská setkala s ruským Suvorovovým vojskem, zde prožila svoje prvé vážné společenské známosti. Hned v r. 1800 ucházel se pruský princ Fridrich Hermann Otto Hohenzoller-Hechingen buďto o její ruku nebo o její mladší sestru Paulinu (Maria Louise Paulina, nar. 1782, zemř. 1845), již skutečně pojal za choť. Vilemína měla pak upřímně ráda prince Louise Ferdinanda Pruského, k němuž jako ku švagru Antonína Jindřicha Radziwiłła (1775 - 1833), od r. 1815 poznaňského místodržícího a člena pruské státní rady, jenž složil hudbu ke Goethovu Faustovi, upírali polští vlastenci svoje sympatie. Pruský král i Louisův otec Fridrich Vilém se proti synovu sňatku s Vilemínou postavili všemi prostředky v r. 1800, neboť si nepřáli, aby příslušník vládnoucí rodiny si vzal svoji poddanou, i když vévodkyni. Prince Louisa, který padl v napoleonských válkách v r. 1807, Vilemína dlouho želela a jeho smrt byla jednou z příčin jejího naprosto nenávistného vztahu k Napoleonovi. V r. 1800 se o ruku Vilemíny ucházel pro svého syna i Suvorov, pojala však za muže francouzského šlechtice Louise Rohana. Toto její prvé manželství však bylo záhy rozvedeno, stejně tak jako i její druhý sňatek s knížetem Vasilem Sergejevičem Trubeckým.

V r. 1800 se narodil Velemínině sestře Janě (nar. 1783) syn Fritz, jehož otcem byl hudebník Arnoldi; o tomto milostném poblouznění píše i Jirásek, leč historicky celou tuto záležitost plně nedokresluje. Jana se později provdala za knížete Acerenzu z rodiny Belmonte-Pignatelli a zemřela jako 93letá v r. 1876. Nejmladší sestra Dorota (nar. 1793), jež zdědila Zahaň po smrti Vilemíny, byla provdána za hraběte Edmonta Périgorda, později za knížete z Talleyrandu.

V r. 1804 se v Drážďanech Kateřina Vilemína seznámila s Klementem Metternichem (1773 - 1859), který tam byl tehdy císařským vyslancem, od r. 1805 pak vyslancem v Paříži; v r. 1809 se stal po odstoupení Johanna Philippa Karla Stadiona (1763 - 1824) z funkce dvorského a státního kancléře ministrem zahraničí a v r. 1810 státním kancléřem a prvním ministrem. Jeho tajemníkem a podporovatelem byl žurnalista Fridrich Gentz (1764 až 1832), který zanechal mnoho cenných dokladů prvořadého charakteru o této době. Od r. 1810 začíná stoupat společenská a politická prestyž Vilemíny Zahaňské. Stýká se s Pavlem Antonínem Esterházym (1786 - 1866), který vystřídal Metternicha v drážďanské legaci r. 1810; později (1830) byl vyslancem v Londýně a v r. 1848 se stal ministrem zahraničí. Další důvěrný známý kněžny Zahaňské byl Ferdinand Pálffy (zemř. 1840), někdejší vídeňský divadelní ředitel a štědrý mecenáš věd a umění nebo Jan Ignác z Hardeku (Hardegg 1772 - 1848), který se vyznamenal ve francouzských válkách, zejména u Aspern a Wagramu 1809 a u Lipska v r. 1813; ten se stal později předsedou dvorské válečné rady.

Ve Vídni bydlela Vilemína Zahaňská v Palmském paláci na Schenkenstrasse; léto 1811 prožila v Teplicích v Čechách; stýká se s Alfredem Windischgrätzem (1787 - 1862), který neobyčejně rychle postupoval ve vojenských hodnostech, že byl za svoje úspěchy v bojích proti Napoleonu již v r. 1813 plukovníkem. Kolem r. 1813 vrcholí společenský vzestup paní kněžny. Rok 1813 důležitý mezinárodněpoliticky, je nejdůležitější v osobních stycích Vilemíny Zahaňské s Klementem Metternichem. Vztahy 36letého Metternicha a 32leté Vilemíny charakterizoval Cl. Brühl (Die Sagan, Berlin 1941, str. 117) takto: "Das ist keine Frau wie die anderen, die Du gehabt hast, Clemens. Das ist eine Frau einiger Art. Eine grosse Persönlichkeit und Du weiss es. Stärker vielleicht als Du."

Skutečně vztahy Vilemíny Zahaňské a Metternicha v l. 1813 - 1815 byly osou Metternichova politického i osobního cítění; do severovýchodních Čech, do Ratibořic, do Opočna a do Jičína se přenáší pole mezinárodní politiky, zde se projednávají protinapoleonské akce. Zahaňská byla nejdůvěrnější Metternichovou přítelkyní a rádcem. Jejich vzájemná korespondence z oné doby, o níž se mělo, že je ztracena, vydaná Marií Ulrychovou v řadě Veröffnetlichungen der Kommission für neuere Geschichte Osterreich pod názvem Clemens Metternich - Wilhemine von Sagan. Ein Briefwechsel 1813 bis 1815 (1966, 286 str.) patří k nejvýraznějším pramenům nejen oné doby, dokumentujíc politické úsilí Metternichovo i jeho spolupracovníků, nýbrž i zdrojem informací o bohatém duševním životě obou. Z korespondence vysvítá, že z jejich důvěrných styků, o nichž psal již ve svém deníku Fridrich Gentz v r. 1813 (sr. cit. knihu Brühlovu, str. 130), vzešel syn, jenž dostal jméno Gustav Armfelt (sr. korespondenci, str. 185 a 197 k 21. 1. 1814) jako reminiscence na muže, jenž se dvořil Vilemínině matce a jenž zemřel v r. 1814. Dopisy psané většinou z obou stran francouzsky svědčí o veliké stylistické zběhlosti a slovesné vynikající úrovni zejména Metternichova myšlení a o bohatém duševním životě obou o hloubce jejich vzájemných vztahů. Metternich dne 12. 6. 1913 konstatuje, že Vilemína se mu z ničeho stala vším, že je stvořena pro štěstí; Vilemína líčí Metternichovi návštěvu cara Ale-

xandra v Ratibořicích 16. 6.1813; z Drážďan Metternich Vilemíně oznamuje, že Ratibořice jsou nejvýznamnějším místem evropské diplomacie, které takto vejdou do dějin a oznamuje svůj blízký příchod k ní; v říjnových listech pak popisuje svoje tažení Saskem a Durynskem při pronásledování napoleonských vojsk, přičemž je v mysli stále s ní; v listě z Gery 23. 10. popisuje vítězství z 18. 9. 1813; z Frankfurtu popisuje dne 5. 11. 1813, jak jej císař učinil "guvernérem" svého rozsáhlého státu. Jindy rozebírá svoje vztahy s ženou Laurou a uvažuje o možnostech svého dalšího osobního vývoje. Na podzim r. 1813 dochází skutečně ke krizi vztahů mezi Vilemínou a Metternichem, jenž podle Brühla počátkem r. 1814 uvažuje o eventuálním sňatku s ní, ale v tom případě by musel opustit podunajskou monarchii, konvertovat k protestantismu a přejít k Hohenzollerům, kde by byl pro svoje politické schopnosti uvítán stejně tak jako vzhledem ke společenskému původu Vilemíny, ale neučinil tak.

Koncem dubna r. 1814, který Vilemína i Metternich označovali jako za strašný rok v jejich vztazích, žije Vilemína Zaháňská v Paříži a později je v Anglii. Na vídeňském kongrese je pak centrem společenského života; její konexe převyšují kněžnu Bagrationovou a váže k sobě pozornost cara Alexandra. V říjnu 1814 obdržela diskretní ultimatum vybrat si mezi carem nebo Metternichem. Poslední naděje její lásky k Metternichovi jsou z listopadu 1814, ale to již žije v době vzrůstajících vztahů k anglickému diplomatu Ch. W. Stewartovi, je přítelkyní carova bratra, prince Karla Bavorského aj. Po vídeňském kongresu Vilemína odchází postupně do politického ústraní; v r. 1819 prožívá těžkou krizi ženoucí ji až k sebevraždě, ale to je již doba, kdy vážně přemýšlí o nabídce Schulenbergově, aby se stala jeho ženou, což se uskutečnilo.

Ve dvacátých letech žije paní kněžna střídavě v Ratibořicích, v Itálii, především v Neapoli a citově na ni silně doléhají sňatky jejích schovanek. Její duševní život je nevyplněn. Takto ji známe právě z Babičky Boženy Němcové. Toto dílo je komponováno jako protiklad "šťastné to ženy – babičky" a duševně rozervané kněžny; třetí žena, paní Panklová, zůstává v pozadí hlavnímu ději. Paní kněžna umírá ve Vídni dne 29. 11. 1839.

Vévodský život v Löbischau, kde měli Kuronští zámek a dívčí nadaci, je zobrazen v memoárové významné práci Emilie V. Binzer (1802 - 1891 - Ernst Ritter), Drei Sommer in Löbischau 1819 - 1821 (Stuttgart 1877, 136 str.), v níž autorka rozená Gerschon, pozdější manželka básníka Augusta Daniele Binzera (1793 - 1868), jež byla schovankou paní kněžny Vilemíny, vzpomíná na společný život u kněžny Zaháňské spolu s druhou schovankou Marií (nar. 1805) Wilsonovou, dcerou hraběte Brasslera a s třetí schovankou Klárou (zemř. 1818). Ke svému původu Binzerová podotýká, že její otec byl schovanec u Petra Kuronského, byl vzdělán na vojenské akademii v Berlíně a jako jednadvacetiletý se oženil a vrátil se do Kuronska. Protože měl devět dětí a nebyl s to je vyživit, postoupil Emilii jako schovanku Vilemíně. Binzerová líčí dále kulturní a společenské prostředí kněžny vdovy Doroty Kuronské v Löbischau v posledních třech letech jejího života, vypráví o divadle v Löbischau a v Zaháni (str. 26), vzpomíná na návštěvníky a stálé kulturní pracovníky Dorotina dvora. Binzerová kromě Tiedgovy monografie připomíná i Sternbergovu práci Dorothea von Kurland, ein biographisches Roman (1859, 3 sv.). Hugo Rokyta prohlásil Emilii von Binzer za prototyp kněžny Hortensie v Babičce Boženy Němcové (ČSPSČ 65, 1957, str. 35-40), kdežto K. Pleskač ve vzpomenuté Ratibořské idyle rozebral již v r. 1920 všechny jiné postavy; o galerii postav v Babičce je cenný materiál i ve třech statích v časopise Od kladského pomezí, roč. 14 (1936 - 37) a v Národní politice 5. 8. 1934 a 8. 12. 1935.

Binzerová vytvořila po vzoru Löbischau a Ratibořic a Zaháně kněžny Vilemíny dvacátých let ve Vídni ve čtyřicátých letech literární salon, v němž se scházeli básník a dramaturg Franz Grillparzer (1791 - 1872), slovesný zobrazitel Šumavy Adalbert Stifter (1805 - 1868), novelista Josef Eichendorf (1786 - 1857), Christ. Zedlitz (1790 - 1862), autor básně Totenkränze (1828) a básnického katechismu soldatesky Soldatenbüchlein (1843) aj. Tento salon měl úzký kontakt i k Rájci nad Svitavou a k okruhu přátel Salmových. Celkové biografie Zaháňských se týká vynikající monografie C. Brühla, Die Sagan, Prinzessin von Kurland (Berlin 1941, 360 str.), kdežto Barunčinu paní kněžnu rozebral H. Rokyta v publikaci Ratibořice. Státní zámek a Babiččino údolí (Praha 1956, str. 12 - 16), jejímž hlavním redaktorem je Zd. Wirth.

Analyza genealogických vazeb Petra Kuronského a Kateřiny Zaháňské s reminiscencemi na hlavní jejich biografické události podstatnou měrou přispějí k osvětlení zákulisí dvou předních našich slovesných děl, především Babičky Boženy Němcové, jejíž autorka byla silně ovlivněna ve svém dětství kulturním milieu ratibořického prostředí, a hlavní její dílo kromě deskripce českých národních zvyků a života venkovského lidu v době předbřeznové je vlastně slovesnou apotheosou významné postavy českého empiru v mezinárodním měřítku, k jejíž popularitě právě Němcová nemalou měrou přispěla.

PLÁNIČKOVÉ V PLÁNICI

Otto Bernardin

Plánice leží v kotlince tichého pošumavského kraje - kraje Karla Klostermanna.

Původně patřila od roku 1144 nepomuckému cisterciáckému klášteru. Roku 1188 je uváděna jako hornická obec a počátkem 14. století povýšena na město. V té době obdržela svůj městský znak v dnešní podobě a to čtyřhrannou stříbrnou věž s otevřenou branou, dvěma okny a černou sedlovou střechou se zlatými makovičkami na zelené půdě. Vše pak v červené půdě. Na levé straně pětilistá stříbrná růže. Na pravé straně věže je stříbrná lilie. Krušina ze Švamberku rozmnožil znak o zelenou horu na střeše. Na ní je pak vpravo hledící švamberská labuť.

Plánice měnila během staletí často své majitele, ať to byli ku příkladu husitští Kostkové nebo Švamberkové a později Šternberkové a Martinicové. Adolf Bernard hrabě z Martinic dal postavit Dientzenhoferem v Nicově u Plánice krásný barokní kostel, kde se dodnes odbývají známé nicovské poutě k poctě P. Marie, které byl chrám zasvěcen. Dientzenhofer znovu vybudoval též plánický a lovčický zámek a na plánickém náměstí postavil dům čp. 3, zvaný Figarovský. Nad městem dominuje na vršku kostel sv. Blažeje ze 14. století.

Tolik jen ke koloritu prostředí.

Zatím se zmíním stručně o jednom starém rodě, žijícím odedávna v Plánici. Je to rod Plániček, který nese svoje jméno po rodném městě. Bez Plániček si nelze ani Plánici představit. Tento rod žije ve městě od nejstarších dob a udržel se zde podnes. S příjmením se setkáváme velice často jak ve farních matrikách, tak i městských knihách gruntovních. Práce, které jsem věnoval mnoho času je velice obsáhlá, vzhledem k množství těchto příjmení, vyskytujících se v zápisech města. Proto se omezím velmi stručně pouze o jedné z mnoha větví Plániček a sice o příslušnících rodu, který se zabýval pekařským řemeslem v Plánici.

První záznamy se objevují v nejstarší městské knize již od konce 16. století. U zápisu z roku 1596 jest uveden jako jeden z plánických konšelů Jan Plánička. V další gruntovní knize je uvedeno: "Roku 1620 v neděli po Nanebevzetí Panny Marie.... stalo se za držení ouřadu Purgmistrovského toho času P. Jana Plániček....."

Zmíněný Jan Plánička odkazuje pak svému synu Matěji dům s celým hospodářstvím. Doslovný zápis tohoto testamentu zní:

Testament byl zapsán ve staré městské knize plánické (sign. PK 2 rok 1605 - 1653, folio 52) (SA Klatovy):

"léta Páně 1628 ve středu den památný Všech Milých Svatých z jistého a milostivého poručení jeho Milosti vysoce urozeného pana pana Wácslawa staršího ze Šternberka na Zelené hoře a Plánici JM komorníka a Jan Plánička, pan a soused města Plánice svým dobrým a zdravým rozmyslem a více pak z náklonnosti otcovské lásky MATĚJOVY PLÁNIČKOVI a budoucím jeho jakožto synu svému k vlastnímu domu svého vlastního a všemi grunty polními, totiž dědinami, lukami, trávníkem a sadem a jiného všeho a všelijakého hospodářství, jakýmž by to kolem zmínění jmenované býti mohlo, jakožto při obilím sutém (na setí), jež pozůstavajícím též všeho se na zimního a tolikéž dobytku hovězího, ovčího i pohlaví svinského sumou jiného všeho statku svého, kteréhož jemu Pán Bůh z milosti své svaté požehnanosti požehnati ráčil mohovitého i nemohovitého, což by se jeho na témž domě vynajíti mohlo, postupuje a tímto zápisem knihami městskými mocně odevzdává. S touto při tom výjimkou, aby předně on JAN PLÁNIČKA v témž statku svém náležitého opatření jídlem a pitím a tolikéž šatův chodicích i jiných všech náležitých a důležitých potřeb, které by jemu Janovi Plániačkovi v sešlosti věku jeho (buď ve zdraví aneb v nemoci od Pána Boha postavenému) hodlá sloužiti mohli, od mateře jí syna svého vzíti mohl za tolikéž nato aby se Janovi Plániačkovi otci vlastnímu Matěje Plániačky jak od něho taktéž manželky a matky jeho jakožto manželky vlastní Jana Plániačky u ní skutkem a obzvláštní pak při stavení nestalo, nad tím on Matěj Plánička jednou i druhou v řeči tak jakž se nadpisuje poslušně synovsky tuto svou držeti dobrý pozor dáti a jakožto svého nejmilejšího pana otce náležitě až do smrti jeho opatrovati ochranovati chce otci svému připověděl. Nato pak nade všecko z předepsaného dobytka hovězího pár volů tažných, kteréž sobě vymínil Jan Plánička

těch vzíti je vykrmit a k dobrému užitku svému obrátiti moci bude. Více pak Matěj Plánička syn vlastní k tomu dovolení své dává, aby Jan Plánička totiž otec jeho z téhož statku svého poslední vůli svou totiž kšaftem bez překážky předně synu svému pakliže by co kterému patřilo jinému záduší aneb komukoliv jinému odkázati chtěl co že též všecko Jan Plánička však bez viny a škody v spravedlnosti syna svého se oženiti vhodně moci bude. Pročež Matěj Plánička takového domu i jiného všeho statku od otce svého těmito knihami městskými postoupeného a manželkou a dítkami svými bude moci od předepsaného dne jakožto svého vlastního vzíti opatrovati i jiné všecky povinnosti namístě otce svého pak předně vrchnosti platy EZM plniti v kontribuci též desátky panu faráři i jiné všecky věci.

Stalo se za držení Úřadu purkrabského toho času Martina Mautvice."

Uvedený dědic Matěj Plánička zemřel pak v Plánici v roce 1650. Před smrtí byla sepsána jeho poslední vůle, z níž uvádím některé statě. Zápis uveden v téže městské knize na straně 47, jako testament jeho otce Jana Pláničky.

"Léta Páně 1650 16. den měsíce novembris slovutný muž pan Matěj Plánička měštěnín a spolusenátor města Plánice předstoupiv do domu radního před pana purkmistra pana Skalu šetrně přednesení učinil, kterak z Milosti Boží toho celého úmyslu jest dítky své, totiž syny vlastní z potřebné zmínky své, kteréž jemu pan otec všemohoucí z přehojné milosti své požehnal a propůjčili ráčil, však doznávaje té povinnosti ze své velké otcovské lásky a nepatříce ani se ohledajíce na jejich proti němu se po několikráte nemálo prohřešení a zavinění, ale prohlédajíce více k Božímu milosrdenství jim to jejich proti němu laskavě dobrotivé otcovsky vážíce mimo sebe pouští i taky odpouští."

Dále následuje popis celého jmění movitého i nemovitého, které Matěj Plánička odkazuje dětem.

"Synu Janovi Plániškovi, nejstaršímu a Mikuláši synu druhému .... dům slove Machačovský, někdy od dobré a té vzácné paměti hraběte a pana pana Jaroslav Bořity Svaté Říše Římské hraběte z Martinic za jistou sumu peněz jakým kvitanci veškerých zapsáno stojí koupený a penězy hotovými zaplacený jest taky náleží ohrazený a obmezovaný pozůstává umlouvajíce sobě u témž do své toliko smrti sklep jeden klenutý Hauswache i dveře do domu po levé straně k užívání...."

A dále: ....."co by v tom sklepě nábytku neb statku bylo, aby po smrti jeho manželce s Kašparem a Matějem syny jejim nikad měli tu moc kterouž jim dávám bez překážky předepsaných synův její ten všecken nábytek neb statek z tejž sklepu vzít neb vyzdvihnouti a do domu slove Plániškovskýho vnésti a odevzdati, k tomu též v sadu bílení plátna časem letním neb jarním jen pak všechno stavení v témž domě jejž zbývá k dědičnému jejich užívání a hospodaření. Taky výše dotčeno mocně odevzdává a taky přeje a poněvadž při tomž domě sad neb štěpnice tu kol vůkol obmezena a za tou štěpnicí trávník s vobojí k témuž domu připojíce a k užívání jejich jim zanechává dědin....."

Nyní jsou zde jmenovány k dědičnému užívání:
"dědina V ohradách, za Lípovkou, dědina slove u Chejlavovic u Plánice, Na Lípovce, před Lochem ležící, na vrchu Boru či Jarovská, v Tejnicích Loukotnická, dědina jdouce k Kvaseticům, na Kasoci, louka od Řehoře Svatopluka, votavna, Wichatomská votavna, louka pod Hůrkou Kweldanská, louka za Lípovkou Machulovská".

Následuje vyjmenování jednotlivého hospodářského zvířectva a potřeb jakož i ...."krám jeden dolejší slove Sowoenský (Sova) při krámě Tomáše Fanty k společnému jich užívání...."

Vyjmenovány dále platební povinnosti.

Poslední odstavec neúplného zápisu testamentu (další listy nebyly zachovány) zní :

"Kdyby pak dva svrchu psaní dva bratři spolu v tomž domě se srovnati nemohli, mají mezi sebou týž dom se vším k němu příslušenstvím, jak jej sobě od pana otce, jak ho potvrzený a odevzdaný mají dáti a přítomností PPP prošacovati. Starší bratr šacovati a mladší pak krotiti a tak potomně vedle prošacování, který by na domě zůstal povinnen . .."

Jmenovaný Matěj Plánička je často uváděn ve starých městských knihách a archiváliích města Plánice. V roce 1630 na příklad jako úředník panství Zelená Hora. Roku 1635 jako plánický purkrabí Jaroslava Bořity, hraběte z Martinic, místodržícího království českého. Cituji jeho vlastnoruční dopis, který jsem z plánických archiválií opsal:

"Já Matěj Plánička, plánický ouředník J. M. Exelence, urozeného hraběte a pana pana Jaroslava Bořity Svaté Římské Říše, hraběte z Martinic, vladaře domu Smečenského, pana

na Smečně, Slaném a Plánici, J. M. císaře římského, uherského a českého krále skutečně tajné rady komorníka nejvyššího purkrabí pražského a předního místodržícího v král. českém a statku plánického, známo činím tímto listem svým obecně přede všemi, kdež by tak čten aneb čtoucí slyšán byl. Že z horlivé vroucné pobožnosti k žáduší plánickému, kdež je st založený za milýho Blažeje k mocnému vzývání dvojí poctivosti hodnému knězi Václavovi Vojtěchovi Kellerovi jaroměřskému toho času správci církevnímu a faráři města Plánice též všem budoucím a potomkům jeho. Totiž pánům farářům záduší dotčeného skrze psaní své vrchnostech pražských 3 dne měsíce July letha 1644 datirované a mně k vyrozumnění odeslané z milosti své zahradu neboližto štěpnici, slove za kostelem vzdálenou od zámku plánického, darem postupovati ráčí a z moci všech budoucích dědicův svých aneb vrchnosti panství plánického na ní sobě žádného práva nepozůstávajíc vynímá, a k nadpsanému záduší plánickému prázdna a svobodna činí, čehož pro lepší důvěření a s sekrytem svým, kteréhož v potřebách svých užívati obyčej mám, na svědomí potvrzujíc při tom vlastní rukou mou jsem se podepsal.
Datum na zámku plánickém 4. July anno 1644.
Vlastní pečeť a podpis:
Matieg Planiczka Planiczky Aurzednik toho cjasu Panství Planiczkého"

Bohužel z uchované pečeti na tomto dopisu nebylo lze přečíst, jaký byl znak Matěje Pláničky. Na pečeti bylo k přečtení pouze písmeno M P a nezřetelně zobrazen had a hůl.

Matěj Plánička měl 4 děti, zjištěné z městských gruntovních knih a to Jana, písaře a radního města Plánice, Mikuláše, Kašpara a Matěje - týž uváděn v gruntovních knihách jako "dvojctihodný, vysoce urozený, učený Magistr" na jiném místě jako "Bakalář filosofie".

Přesné datum narození bylo náhodou objeveno ve farských záznamech děkanství Plánice, které znějí:

"Na paměť 5. srpna 1663 (zápis přeložen z latiny), kdy ode mě, plánického faráře Václava Kellera, požadoval urozený pán Matěj Václav Plánička, plánický bakalář filosofie, abych mu písemně potvrdil den jeho křtu a zasvěcení.

Ve zdejších úředních spisech jsem pro opomenutí, jak faráře, tak kantora, neshledal žádný takový záznam, ale pátraje v českém zápise, týkajícím se jeho samého a jeho matky, shledal jsem průkazně určitý přesný den narození vpředu jmenovaného pána, v předkládaném následujícím úředním výpisu. Jej po prostudování rozhodnuto zaznamenati:

"Letha 1639 ve středu na čtvrtek v noci v 7 hodin ráno na noc 9. února, Pán Bůh všemohoucí ráčil manželce mé pomocníkem býti a nám spolu z lože manželského synáčka dáti, kterémuž jméno nazváno Matěj. Kmotrové byli: urozený a statečný rytíř pan Jiří Dlouhoveský, pan Jan Vinopal, Alžběta Romerová, Matěj Lašek, Anna Fantova. Kněz Hieronim Czunka křtil. Václav Vojt. Keller, farář plánický, vlastní rukou."

Dle poslední vůle jeho matky Lidmily Plániččkové ovdovělé a znovu provdané za Jakuba Halamu dědí Matěj v roce 1664 dům zv. Klymovský.

Rozepsal jsem se zde poněkud obšírněji o tomto členu rodu Plániček a jeho synovi. O ostatních zmíním se již stručně, ač i o nich dochovaly se v gruntovních knihách mnohé zajímavé zápisy. Gruntovní knihy plánické se v dostatečné míře zachovaly až dodnes a skýtají bohatý materiál pro badatele různých oborů činnosti, ať je to např. historie, genealogie, sociologie, lékařství, topografie a j.

Ze svrchu jmenovaných 4 dětí Matěje Plániččky a to Jana, Mikuláše, Kašpara a Matěje, zmínil jsem se již o posledním Matěji narozeném v roce 1639.

Jeho bratr Kašpar Plánička měl s manželkou Kateřinou, roz. Perzyanovou dle zjištění z gruntovních knih 3 děti a to: Jakuba (nar. 1656), Tomáše a Nikodema. Jakub Plánička měl s manželkou Rosynou roz. Křížovou celkem 5 dětí: Annu (nar. 1685), Václava (1686), Marii (1688), Adama (1689) a Jana (1692). Václav Plánička narozený 28. 8. 1686 v Plánici dům 94 měl s bratrem Adamem od roku 1729 podíl na domu Šalamounovském. Děti: Mikuláše (1714), Františka (1720), pak Kašpara (30. 12. 1724) a Eleonoru. Plánická matrika narozených rok 1689 - 1720 bohužel se nezachovala a proto zápisy získány z grunt. knih.

Václavův syn Kašpar Plánička, nar. 30. 12. 1724, mistr pekařský a obecní starší kupuje 18. 2. 1750 chlební krám. Oženil se s Rosynou roz. Rivollovou a měli celkem 10 dětí: Josefa (1749), Františku (1750), Marii (1752), Johanu (1754), Lidmilu (1757), Víta (1758), Martina (1759), Adama (22. 12. 1761), Jana (1763) a Eleonoru (1766). Adam Plánička získal koupí od své sestry Františky provdané za Františka Křížíka, mistra řeznického dům čp. 156 v r. 1807. Z tohoto rodu Křižíků pocházel slavný vynálezce ing. František Křižík.

Tento dům čp. 156 v Šušické ulici vlastnil pak rod Plániček - pekařů řadu let a byl rodištěm mnoha potomků tohoto rodu. Patřil jim až do r. 1886, kdy 1. září Václav Plánička, starosta města narozený 21. 1. 1856 zdědil od svých rodičů Antonína a Marie dům čp. 7. Zmíněný dům čp. 156 byl do nedávna zachován téměř v původním stavu i s vyhaslou starou pekařskou pecí a velkou zahradou. V roce 1972 byl však zbourán a na jeho místě postaven péčí Městského národního výboru obytný dům.

Vraťme se však k zmíněnému pekaři Adamu Pláničkovi narozenému 22. 12. 1761. Oženil se dne 14. 2. 1792 s Terezií rozenou Ševcovicovou ze známého starého rodu plánického a měli spolu osm dětí: Jana (nar. 18. 6. 1794), Annu (1794), Marii (1797), Antonína (1800), Marii (1802), Františka (1804), Dorotu (1807) a Františku (1808). Prvorozený Jan oženil se 14. 5. 1818 s Kateřinou, rozenou Ševcovicovou a měli 6 dětí: Kateřinu (1822), Antonína (13. 6. 1824), Kateřinu (1827), Jana (1830), opět Jana (1833) a Marii (1835).

Druhé dítě, Antonín Plánička narozený 13. 6. 1824 pokračovatel pekařské tradice rodu, oženil se s Marií roz. Vuchovou. Dle směnné smlouvy z 23. 12. 1864 vlastnil dům čp. 7. Měli 5 dětí: Marii (1853), Václava (21. 1. 1856), Antonína (1858), Augustina (1860) a Josefu (1863).

Druhé dítě, Václav Plánička narozený 21. 1. 1856, mistr pekařský a hostinský v čp. 7 byl starostou Plánice v letech 1907 až 1919. Oženil se s vdovou Annou Chlandovou (roz. Krejčí) 19. 8. 1883 a měli spolu jediné dítě Marii Pláničkovou 11. 6. 1883 v Hradišti. Provdala se 11. 1. 1902 v Plánici za Fridolina Valentina, úředníka plánického panství.

Posledními potomky uvedeného rodu jsou děti Marie Valentinové a to: Marie Valentinová (nar. 24. 9. 1902), provdaná Buriánková, Anna (9. 6. 1904) provdaná za autora článku Bernardina, Václav Valentin (24. 9. 1905) a Antonín Valentin (18. 6. 1916).

Tak ukončen ve stručném nástinu rodokmen plánického konšela, narozeného v Plánici kol roku 1550. Mnoho jeho potomků je roztroušeno po celém světě. Dokonce na Novém Zelandě dosud žije syn Antonína (nar. 1858) Jiří Plánička narozený 21. 2. 1925.

Dosud najdeme však Pláničky ještě v Plánici, kde se členové tohoto mohutného rodu udrželi od nepaměti dodnes.

Z Plánice pochází též větev Pláničků - bednářů z Obytců, usazených v této blízké obci již od 17. století. Pochází z ní náš slavný brankář František Plánička, zasloužilý mistr sportu.

K ukončení poznamenávám:
Moji práci, která se týká historických a rodopisných dat Plánice umožnil mně obětavě plánický rodák František Štěrba a Anna Baštářová, oba historičtí pracovníci v Plánici.

MRTVÝ BOD V RODOPISU

Jiří Musil

Takzvaným "mrtvým bodem" nazýváme v rodopisu ty případy, kdy rodopisec nemůže pokračovat v bádání buď proto, že nejsou dostupné archívní materiály, nebo se prokazatelně ztratily, kdy informace o hledaných osobách se ztrácí, protože se například přestěhovaly a nevíme kam, jestliže došlo k nesprávným zápisům v matrikách, které nás svádějí na falešnou stopu, v případech, kdy došlo k záměně jmen apod.

Konkrétních příkladů rozluštění těchto mrtvých bodů je dost popsáno v rodopisné literatuře a každý rodopisec se s nimi jistě setkal i sám, ať ve svých rodopisných začátcích či již po létech zkušeností.

Stane-li rodopisec před mrtvým bodem nebo neznámem a neví, kudy kam a jak dál, musí především logicky kombinovat, uvažovat, srovnávat, snažit se o rekonstrukci možných událostí. V žádném případě se však nesmí nechat unést fantazií, začít si vymýšlet či stavět na nepravdivých předpokladech.

V rodopisném bádání vždy máme jistou naději, že objevíme, často po létech, další stopy vedoucí k rozluštění záhady, na příklad nalezením nám dosud neznámých archivních materiálů.

Někdy se však může stát, že dojdeme na konec nitě badatelského poznání a předchozí úvahy o metodách rozluštění mrtvého bodu nám nebudou nic platné.

Praktickou ukázkou tohoto případu jsou následující čtyři matriční zápisy o narození, respektive křtu (StA Praha, matrika Vinoř M 17-11-3), které jsou z hlediska slovesného velmi zajímavé, avšak pro rodopisce jsou zcela bezcenné, neboť znamenají konec, který nelze překlenout. Chybí jim totiž to podstatné, co rodopisce zajímá: rodové jméno.

1) Ze Sejpravic, 5. 7. 1739, okřtěno dítě Jakub, ale na Chvalách, poněvadž právě sme šli tenkrát na pouť s procesím do Starý Boleslavi. Protož tehdy tam v matrice chvalský levans i testes i rodičové sou poznamenaní.

Zde není ještě vše ztraceno. Zbývá prohlédnout matriky farního úřadu ve Chvalech, kde možná je příjmení uvedeno.

2) Příchozí do Miškovic, 27. 1. 1739, okřtěno dítě Anna, matky jméno ani vlast doptati se nemohla, nebo jak dítě, které dosti mdlý bylo okřtěno, byla matka brzy po porodu odběhla, pravila se prej z Prahy býti.

3) Ve kbelských polích v ječmeně nalezený, 6. 8. 1754, okřtěno dítě Anna Maria, otec ani matka se neví, a dítě mohlo bejti asi 8. neb 10. dní starý, a poněvadž žádný poznamenání při něm se nenalezlo, zdaliž by bylo křtěný, tak sub conditione okřtěno bylo.

4) V Satalicích nalezený dítě v zahradě Matěje Skalickýho souseda, 22. 9. 1755, okřtěno dítě Josef, otec ani matka se neví, a bylo asi 8. dní starý, růženec mělo míti na krku, bylo sub conditione okřtěný.

ZPRÁVY O ČINNOSTI BRNĚNSKÉ POBOČKY

Brněnská pobočka v prvém pololetí 1975.

Místní pobočka Genealogické a heraldické společnosti v Brně se v prvém pololetí zaměřovala opět na tři hlavní pole působnosti jako dříve, na práci odbornou, populárně osvětovou a turistickoexkurzní. Na vědeckém poli se pokračovalo na zpracování rejstříku moravských zemskodeskovních držitelů a na excerpci tereziánského katastru. Koordinace práce pobočky s pražským ústředím byla umožněna osobními styky funkcionářů.

Na pravidelných měsíčních schůzkách vždy každé třetí úterý v měsíci byla zavedena novinka, čtení raněnovověkých českých textů, účelem bylo zasvětit začátečníky do paleografie a přiblížit jim archívní texty venkovských městských knih na Moravě. Kurz vedl prof. Fr. Klein, který v jednom z těchto čtení oslavil i své životní jubileum, při kterém předseda brněnské pobočky ocenil jeho práci. Jubilant při této příležitosti pronesl přednášku o heslech českých králů na jejich pečetích a znacích. Pro onemocnění zasloužilého pracovníka v moravské genealogii rady Karla Mornsteina se neuskutečnila v dubnu 1975 plánovaná beseda s ním o jeho práci.

Nejvýznamnější akcí brněnské pobočky byl dubnový třídenní zájezd do Kladska, Ziębic (Münsterberk) a do Nisy v Polské lidové republice. V souvislosti s oslavami 30. výročí osvobození uspořádala pobočka dne 10. 5. 1975 výlet na Vyškovsko do rodných míst Klementa Gottwalda a navštívila mimo jiné jeho rodný dům ve Vyškově-Dědicích upravený na památník - muzeum péčí Muzea Vyškovska. Dne 7. 6. 1975 uspořádala pak celodenní výlet na jižní Moravu, zříceniny hradu Děviček, Sirotčího hrádku, zámek Mikulov a Valtice staly se předmětem prohlídky, přičemž nebyly opomenuty ani archeologické pamětihodnosti kraje pod Pálavou, konkrétně v Dolních Věstonicích. Obě uvedené exkurze na Vyškovsko a na jižní Moravu vedl dr. Jiří Plichta.

Na prázdninové období jsou plánovány tyto exkurze: 28. 6. do Bošovic a Těšan, dne 19. 7. do Bořitova a Černé Hory, dne 2. 8. do Doubravníku a Černvíru, dne 23. 8. do Dolních Kounic a Moravských Bránic. Tyto exkurze budou realizovány veřejnými dopravními prostředky a povedou je dr. Plichta, př. Cenek a Soušek. Ve dnech 16. - 18. 9. se uskuteční dva a půldenní zájezd na Mladoboleslavsko.

Na podzimní období r. 1975 připravil výbor brněnské pobočky opět nový přednáškový cyklus, přátelské předmikulášské posezení a několik exkurzí v Brně a jeho okolí. Na jaro 1976 pak několikadenní zájezd do Maďarska a Rumunska.

Jan Skutil

HERALDICKÁ VÝZDOBA NA ZÁMKU ROŽMBERK NAD VLTAVOU

Otto Semrád

Jako ostatní naše hrady a zámky je i romantický zámek Rožmberk nad Vltavou stále více vyhledáván zájemci a návštěvníky a budiž toto malým příspěvkem a komentářem k tamní výrazné heraldické výzdobě v duchu novodobého romantismu, která nemá sice vztah k našim zemím, pouze k rodu majitelů zámku Buquoyů, ale která i tak návštěvníky-zájemce i heraldiky jistě zaujme. Článek si nečiní proto nároku jako odborné pojednání pro české heraldiky, neboť znaky jsou pojaty jako výzdoba interiéru zámku v duchu romantismu poloviny a konce min. století, která je sice sporná ve své hodnotě, ale přesto není důvodu, proč ji opomíjet. Vždyť podobná romanticko-heraldická výzdoba, někde i skutečně velmi hodnotné kvality je i na dalších našich zámcích a hradech, jako na Žlebech, Sychrově, Bouzově, Hrádku u Nechanic i Hluboké.

Jihočeský zámek Rožmberk nad Vltavou, kdysi původní sídlo slavného rodu Vítkovců a Rožmberků, byl v minulém století za majitelů hrabat Buquoy romanticky přestavěný a heraldicky vyzdobený v novogotických a renesančních interiérech francouzsko-nizozemskou heraldikou a rodovou heraldikou Buquoyů, kteří tím chtěli poukázat na starobylost svého rodu a příbuznost s některými slavnými rody hlavně flanderského Nizozemí.

Tato výzdoba se jeví hlavně v okenních terčových heraldických sklomalbách-vitrážích, které sice nemají takovou hodnotu uměleckou a historickou jako například starobylé původní renesanční vitráže na Žlebech či Hluboké, ale pro heraldika jsou u nás ojedinělým dokumentem, neboť

heraldická okenní výzdoba z okruhu starých flandersko-nizozemských rodů

se u nás jinde nevyskytuje. Jsou to většinou rody, hrající významné role v dějinách Burgundska a pak habsburského Nizozemí a z kterých se rekrutovala celá řada rytířů řádu Zlatého Rouna, jako rody: de Croy, de Lalaing, de Lannoy, d'Egmondt.

Kromě těchto vitráží se nachází vyřezávané a malované erbovní štíty na dřevěném obložení stěn nade dveřmi jednotlivých místností a na dřevěném vyřezávaném zábradlí schodiště se nachází vyřezávané malované kartuše s erbem a štítonošem.

Pozoruhodná a u nás ojedinělá je však hned první místnost, do které je návštěvník uveden. Je to tak zvaná "Křižácká galerie", instalovaná v romantickém gotickém slohu dle podobné galerie ve Versaillích. V této rožmberské Křižácké galerii, ve které jsou kopie portrétů křižáckých vojevůdců a panovníků, kteří se zúčastnili křižáckých výprav, je bohatá heraldická výzdoba na ostěních dřevěného táflování bočních stěn a na čelních stěnách. Jsou to dřevěné malované štíty v počtu asi 99. Dokumentace k těmto erbům novogotické výzdoby zde na zámku není a proto identifikace je dosti pracná.

Jedná se mimo jiné o erby rodů, které se spolu s Buquoyi zúčastnili již III. křižácké výpravy za francouzského krále Filipa Augusta 1189 a to jsou např. erby pánů de Berlaymont, de Toucy, de Chin, de Senlis, de Coucy, de Châtillon, de la Tour a j. Jinak dále jsou tu erby předních francouzských rodů, mající také účast v křižáckých výpravách: páni de Montmorency, de Montmorency-Laval, de Melun, de Boufflers, du Bellay, de Rohan, de Châteaubriant, d'Auvergne, de Vendôme, de Craon, de Beaumont d'Autichamp, de Créqui, de la Trémoille, du Mailly, de Laval, de Lévis, d'Auxy, de Châtillon-Coligny, stará dynastie pánů de Bourbon, dále hrabata de Vermandois, de Montbéliard, de Bar, erby pánů de la Roche sur Ognon-vévodů athénských a thébských, hrabat de Brienne, de Toulose, de Montpelier, vévodů z Normandie a dalších méně známých rodů. Také erby pánů, kteří byli v blízkosti francouzského krále Ludvíka Svatého na VII. křižácké výpravě, jako Jean de St. Valéry, Imbert de Beaujeu-konetábl francouzský, Filip de Nanteuil, Hugo de Châtillon hrabě de Saint Pol zde jsou zastoupeny. Jsou konečně zde i erby slavných templářů a johanitů, např. johanitských velmistrů Rogera des Moulis, Guarina de Montaigu a j.

Rod Buquoy je starý rod původem z nizozemského hrabství Artois, kde zastávali kdysi i úřad dědičných lovčí. Jejich vlastní rodové jméno pánů de Longueval bylo později částečně zastíněno hraběcím titulem de Buquoy, který získán Maximilianem de Longueval r. 1580 od Filipa II. krále španělského jako španělsko-burgundský titul "Conde de Buquoi". Syn Maximiliana de Longueval, hraběte de Buquoy, byl "pověstný" císařský generál a vítěz na Bílé hoře Karel Bonaventura hrabě Buquoy a jím vlastně počíná panství tohoto rodu u nás. Jedna větev potomků tohoto rodu byla dokonce povýšena do knížecího stavu španělským králem jako "Prince de Longueval" 1688 osobou Karla Filipa, ale již jeho synem Filipem Emanuelem tento titul vymřel r. 1703.

Heraldické okenní vitráže se nachází ve 4 místnostech přístupných veřejnosti a krom toho jsou i na oknech Křižácké galerie. V první místnosti ve směru prohlídky tak zv. pokoje Maximiliána Buquoye, jsou vitráže, které mají vztah jednak k jeho manželce, kterou byla Margareta de Lille a pak jsou zde erby některých členu z rodu vévodů burgundských - výše jmenovaná Margareta de Lille byla dcerou Adriena de Lille a Héleny de Bourgogne, levobočné členky burgundského rodu. Vesměs všechny vitráže v místnostech jsou malovány jako erby alianční, t. j. poltěné, kde v levé polovině je erb manželky dotyčného. Z heraldického hlediska jsou tyto erby někde dost nepřesně a chybně malovány. V převážné části, hlavně kde se jedná o novější dobu, jsou klenoty na štítě nahraženy hodnostními korunami, případně knížecími klobouky.

V další místnosti, "Rytířském sále" je na oknech 15 vitráží. Mimo jiné se zde genealogicky na těchto vitrážích rozvádí příbuznost Maximiliana, Karla Bonaventury a Filipa Emanuela Buquoy s některými rody. Tak Karel Bonaventura Buquoy má zde erb polcený s erbem své manželky Marie Magdaleny hraběnky di Biglia, která byla z rodu spřízněného se slavnými milánskými vévody Visconti. A tak je zde i erb jejího otce Balthasara di Biglia, hraběte ze Savony a její matky Justiny Visconti, hraběnky de Carbonaro. Erb Caesara Viscontiho a Antonie Cavazzi, hraběnky di Somaglia, rodiču této Justiny Viscontiové je na jedné vitráži také zastoupen. Erb Cavazzi je charakteristický svým svrškem štítu, kde jsou ve stříbře tři modří hadi vedle sebe svisle postavení, jako reminiscence na erb milánských Viscontiu, od kterých tento rod pochází.

Filip Emanuel Buquoy, druhý a zároveň poslední kníže de Longueval je zde zastoupen erbem svým a své manželky hraběnky z Harrachu aliančně polceným na knížecím plášti s knížecím kloboukem.

Jiná vitráž nese erb Othona Fridricha hraběte Harracha a Lavinie z Gonzagy, hraběnky di Novellare, kteří byli rodiči této hraběnky z Harrachu.

V tomto Rytířském sále je i zajímavá vitráž, která obsahuje erb a klenot člena francouzské větve Lucemburku, Jacquese de Luxembourg, pána na Richebourgu, rytíře Zlatého Rouna (r 1487) poltěný aliančně s erbem jeho manželky Isabeau de Roubais (Roubaix). Tato vitráž má vztah k rodu de Croy, totiž k předkům Vilemíny de Croy, manželky Karla Alberta Buquoye a tomu je věnována hned další místnost s vitrážemi. Karel Albert Buquoy byl synem generála Karla Bonaventury Buquoye a zdržoval se převážně v Nizozemí, kde zastával vysoké hodnosti ve službách španělských. Jeho manželka Vilemína de Croy byla členkou jednoho z nejslavnějších nizozemských rodů knížat a vévodu de Croy. Jak byl tento rod významný v dějinách Nizozemí už od dob burgundských vévodu svědčí i rekordní počet třicetidvou rytířů řádu Zlatého rouna, který tento rod dal.

Vitráže v této místnosti, v celkovém počtu dvanácti, jsou převážně ve vztahu k tomuto rodu. Šest erbovních vitráží na dvou oknech přímo obsahuje Croyské erby. Tak na prvním okně hned vedle vchodu do vedlejší místnosti, jsou erby starých pánů de Croy, důležitých v celkové genealogii tohoto rodu a jejich manželek: Erb Guillaume de Croy a jeho manželky Isabeau de Renty. Tato byla poslední dědičkou pánu de Renty a jejich erb tří červených seker (doloires) se pak stal téměř nerozdílnou součástí croyského erbu i všech jeho variant pozdějších. Prostřední vitráž tohoto okna je erb syna předešlého a to Jeana de Croy, barona de Renty, velkočíšníka Francie, guvernéra hrabství Artois a komořího burgundských vévodu Filipa Silného (le Hardi) a Jana Bez Bázně (Sans Peur), který padl v krvavé bitvě u Azincourtu 1415 a jeho manželky Marguerite

de Craon, paní de Tour sur Marne (vitráž s erbem jejích rodičů, Jeana de Craon a Marie de Chatillon je pak ještě v další a poslední místnosti). Také tento erb mocných pánů z Craonu, který byl čtvrcen s erbem flanderského lva se dostává jako střední štítek do erbu Croyů, kde se nějaký čas takto užíval, u linie Croy-Chimay a Croy-Solre. Třetí vitráž na tomto okně má erb Philippe de Croy, comte de Chinay († 1482), který byl vnukem předešlého a jeho manželky Walburgy hraběnky von Möeurs.

Na rodovou větev, z které je tento Philippe de Croy navazují erby tří vitráží na jiném okně. Tyto jsou pokračováním této větve rodu Croy: Erb Antoine de Croy, pána de Sempy (Saint-Py) a Luisy de Luxembourg. Antoine byl synem předešlého Philippe de Croy a Walburgy von Möeurs. Jako mladší člen rodu užíval, jak je i na vitráži vidět, croyského erbu s modrým lemováním, na kterém je dvanáct stříbrných koulí (penízu). Rodiče jeho manželky Louisy de Luxembourg byli Jacques de Luxembourg, seigneur de Richebourg a Isabeau de Roubaix a měli vitráž v předešlé místnosti, jak již zmíněno.

Prostřední erb tohoto okna, je opět syn předešlého a to Jacques de Croy, poltěný erbem své manželky Isabeau de Lannoy. Vedle tohoto erbu je erb Jeana de Croy, barona de Solre a pána de Molembais, rytíře Zl. rouna a jeho manželky Jeanne de Lalaing. Tento Jean de Croy byl synem Jacquese de Croy a jeho dcerou byla Guillemine de Croy výše zmíněná.

Mimo další vitráže je zde v této místnosti i erb Karla Filipa, prvního knížete de Longueval, hraběte Buquoye a jeho manželky Margarethy hraběnky de Hornes (Hoorn) na knížecím plášti s korunou. Poslední místnost, t. zv. "Knížecí pokoj", má mimo jiné vitráže, vztahující se k rodu de Hornes, z kterého byla manželka Karla Filipa Buquoye. Je zde celkem 15 vitráží - erbů.

Na pravé straně při vstupu ve směru prohlídky jsou alianční vitráže rodu Aremberg-Croy, Merode-Brederode, Gonzaga-Avalos, Buquoy-Harrach a erb Philippe de Lannoy (tři zelení lvi) a Francoise de Barbançon (tři červení lvi) pod nizozemskou hraběcí korunkou. Philippe de Lannoy pán de Molembais († 1543), rytíř Zlatého rouna a finanční ministr císaře Karla V. a Françoise de Barbançon, byli rodiče Isabeau de Lannoy, provdané za Jacquese de Croy, výše zmíněného.

Arkýř v této místnosti obsahuje devatero vitráží. Jsou to hlavně vitráže, vztahující se k rodu d'Egmont (van Egmodt). Rody Egmont a Hornes byli mnohokráte navzájem spřízněni a zde je příbuzenstvo naznačeno v erbu Jeana de Hornes a Anny d'Egmont (r. 1530). Z členů rodiny Egmontu jsou zde erby Jeana III. hraběte d'Egmont, pána de Baër a jeho manželky Madelaine de Verdenberg (von Werdenberg), jeho syna Jeana IV. hraběte d'Egmont († 1528) a manželky jeho Françoise de Luxembourg-Fiennes a celé skupině devíti vitráží vévodí uprostřed erb pověstného Lamorala hraběte d'Egmont, knížete de Gavré (syn Jeana IV. d'Egmont), znamenitého vojevudce císaře Karla V. a španělského krále Filipa II. Lamoral d'Egmont byl sťat roku 1568 v Bruselu pro účastenství na vzpouře nizozemských stavu proti španělské nadvládě. Jeho erb je pod knížecím kloboukem a je poltěn erbem jeho manželky Sabiny, vévodkyně Bavorsko-Zweibrückenské.

Vitráž s erbem Jeana de Craon, pána de Dommart († 1440) a jeho manželky Marie de Châtillon, má souvislost na příbuzenství rodu de Croy s rodem pánu de Craon.

Tímto letmým pohledem lze zhruba uzavřít výklad k okenním vitrážím a tím i náplň tohoto článku. Přitom nutno podotknout, že rody zde zmíněné krom Buquoyu neměly žádný starobylý vztah k našim zemím, ale budiž vzato jako malý heraldicko-genealogický příspěvek k vnitřní výzdobě zámku Rožmberku.

Použitá literatura:

1 M. Bergé, Les Bâtards de la Maison de Bourgogne et leur descendance, 1955
2 Prince de Croy - Roeulx, Le Château du Roeulx, 1970
3 A. Freiherr von Weyhe-Eimke, Grabmäler und Wappenfenster Freih. von Vaux aus dem h. Longueval in der Kirche zu Vaux in der Picardie (Jahrbuch herald. Gesellschaft ADLER 1878)
4 Hof-Kalender (Almanach de Gotha) 1913
5 Ing. Březina, Die Burg Rosemberg. Vyd. Rožmberk 1939
6 Catalogue de l'exposition de la Toison d'Or, Bruges 1962

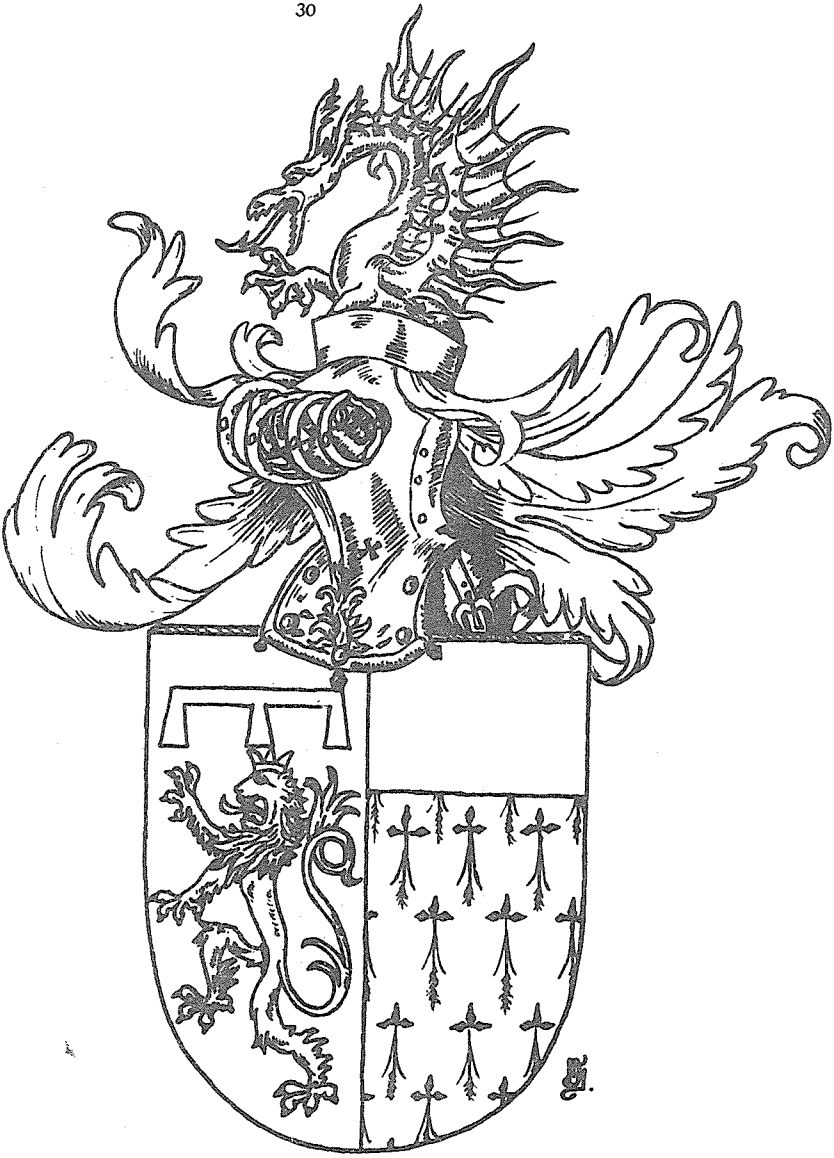

Na ukázku autorova kresba jednoho ze znaků heraldické výzdoby oken: Alianční znak Jacquese de Luxembourg, seigneura de Richebourg (+ 1487), zástupce konetábla Francie a rytíře Zlatého rouna a jeho manželky Isabeau de Roubais (Roubaix) ze starého flanderského rodu. Znak je polcený. V pravé půli znak "Luxemburg" (červený, zlatě korunovaný a modře vyzbrojený lev ve stříbrném poli, nad ním modrý turnajský límec o třech cípech) t. j. znak francouzské větve rodu Lucemburků. V levé půli erb "Roubaix" (hermelinové pole s červenou hlavou štítu). Klenot je "Luxembourg": ze zlatého škopíku rostoucí zlatý drak. Přikrývadla červeno-stříbrná.

7 J. B. Rietstap, Armorial Général, vyd. Gouda 1884
8 J. J. Chiffletius, Insignia gentilitia equitum ordinis Velleris aurei etc., vyd. Antverpen 1632.

ZNAK MĚSTA LITOVLE A RYCHTÁŘSKÁ PEČEŤ ZE 16. STOLETÍ

Ivan Štarha

Znakem kdysi královského města Litovle je štít s kaprem a štikou ve svislé poloze (ve výskoku). Tento znak je již na pečeti přivěšené k landfrýdu z roku 1450. Pečeť je otištěna v černém vosku a má opis "SIGILLUM. CIVIUM. DE. LUTHOVIA". V roce 1461 dostala Litovel od Jiřího z Poděbrad právo pečetit zeleným voskem, "poněvadž řečené město zdmi obklíčeno a ozdobeno bylo, čímž práva městská obdrželo". Tehdy si Litovel pořídila novou pečeť se stejným znakem. Právo pečetit červeným voskem dostala od Krále Vladislava na přímluvu Karla z Vlašimi listinou danou v Olomouci 19. ledna 1502. Vladislav dal tehdy Litovli jarmark a "týmž měšťanóm tuto další milost činíme, aby mohli voni i budúcí jejich voskem červeným listy i jiné své potřeby pečetiti a jeho užívati tak a tím obyčejem, jakožto jiná města markrabství moravského činí a činiti mohú".

I na pozdějších pečetích zůstal původní litovelský znak bez jakékoliv podstatnější změny. Z konce 16. století asi pochází pečeť, užívaná ještě ve století 18., jejíž průměr je 40 mm. Pečeť má v poli zakulacený štít vsazený v bohaté kartuši, na něm vlevo mírně ven prohnutou štiku hlavou vzhůru, vpravo ve stejné poloze šupinatého kapra. Opis je od pečetního pole oddělen věncem mezi dvěma linkami, na vnější straně ohraničen linkou a věncem a je psán humanistickou majuskulou: "#SIGILLVM. SENATVS. POPVLIQVE. CIVITATIS. LVTHOVIENSIS". V novější době byl znak doplněn zlatou korunkou nad horním okrajem štítu. Ta se podle nového návrhu měla stát přímo součástí znaku. Barvy znaku vychází z barev přírodních - ryby jsou stříbrné, štít modrý.

Na pečeti litovelského rychtáře, doložené na listě z roku 1606 v Archivu města Slavkova u Brna, je zachována rychtářská pečeť města Litovle, jejíž pečetní znamení se podstatně liší od městského znaku. Pečeť má v průměru 26 mm, v pečetním poli renesanční štít a v něm pokosem hlavou při pravém horním okraji a ocasem při levém spodním okraji štítu postavenou rybu. Opis mezi linkami a věncem "+S + IVDICIS + LUTHOVIENSIS". Jde o jeden z ojedinělých případů, kdy rychtář nepoužíval na své pečeti ani znaku města, ani znamení rychtářské moci, jakým bylo například rámě s mečem (Bzenec), rychtářské právo atd., nýbrž zvláštního znamení, vycházejícího sice ze znaku města, přesto však odlišného. Snad jde o jakési vnější vyjádření podřízenosti rychtáře městské radě vložením do jeho pečeti pouze jednoho symbolu z městského znaku.

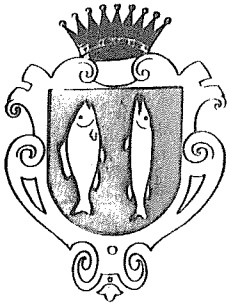

Znak Litovle
(podle kresby u Zvolského
Znaky moravských měst).

Pečeť rychtáře.

K zajímavému článku pana doktora Štarhy o znaku a pečetích města Litovle chci přispěti vyobrazením čtyř pečetí s městskými znaky Litovle, jež jsou v archivu Národního musea v Praze (fond F/123) otištěny na listinách: č. 1 s datem 20. 3. 1584, č. 2 s datem 17. 2. 1614, č. 3 s datem 25. 11. 1633 a č. 4 s datem 16. 2. 1662. Pečetě č. 2 a 4 jsou ve zmíněném článku popsány. Připojuji ještě městský znak, který užíval městský úřad na svých dopisních papírech za prvé republiky. Na horním okraji štítu spočívá koruna, zřejmě odkaz na to, že Litovel byla královským městem, podobně vyobrazuje znak i Fr. Zvolský (Znaky moravských měst - 1948). Otázkou je, proč město užilo koruny hraběcí (s devíti viditelnými perlami), W. R. Widimský v rukopise z r. 1850 kreslí nad štítem korunu královskou, s pěti viditelnými liliovými výběžky.

Protože některé rychtářské pečetě jsou skutečně velmi zajímavé tím, že měly v pečetním poli jen části městských znaků, vrátíme se k nim v příštím čísle.

Karel Liška

1

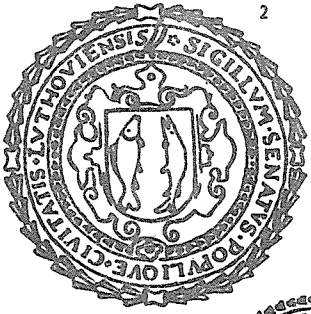
2

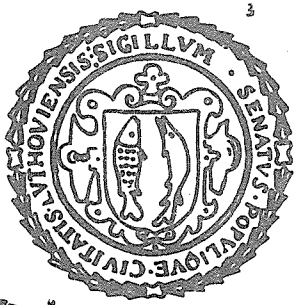
3

4

DOŠLÉ

Do naší rubriky zaslal heraldický badatel Karel Vyšín poznámku o znaku hudebníku Bendu

Jest známo, že Čechám říkávali v cizině "konservatoř Evropy" a že již Johann Christoph Bach ubezpečil Burneye, že Čechové jako národ by předčili Italy v hudebnosti, kdyby jen jejich životní podmínky byly příznivější. O vysoké hudebnosti Čechů vyslovil se i Goethe a můžeme vykázat mnoho hudebnických rodin, z nichž některé byly obdařeny i erbem a o jichž znaky mají zájem heraldičtí badatelé.

Mezi nimi jsou i Bendové, jichž ryze český původ prokazují naše archivní prameny. Tak v Toušeni u Brandýsa nad Labem nalézáme kol 1570 Jana Bendu s manželkou Zuzanou. Kol 1600 následuje v Toušeni Tomáš Benda, a pak Bartoloměj, který rozen v Toušeni zemřel v blízkých Mstěticích jako šafář panského dvora. Byl ženat s Dorotou, rodem Mákovou. Manželé měli sedm dětí, z nichž nejmladší byl Jan Jiří Benda narozený 15. 1. 1686, oddaný ve Staré Boleslavi 30. 5. 1706 s Dorotou Brixí-ovou, rozenou 1686 ve Skalsku.

Její otec Jindřich Brixí, byl kantorem a muzikantem ve Skalsku, bratranci a synovci tvořili známou hudební rodinu pražskou.

Jan Jiří Benda s Dorotou přesídlili do Starých Benátek a měli deset dítek, z nichž čtyři zemřely záhy po narození. Hudebnickou rodinu v Prusku utvořili čtyři bratři, a to: František (křtěn 22. 11. 1709), Jan Jiří (křtěn 30. 8. 1713), Jiří Antonín (křtěn 30. 6. 1722) a Josef (křtěn 7. 5. 1724). Obsáhlý rodokmen jest ve sbírce autora. Také hudební činnost a skladatelská tvorba členů rodiny budiž přenechána hudebním historikům. Nás může zajímat za-

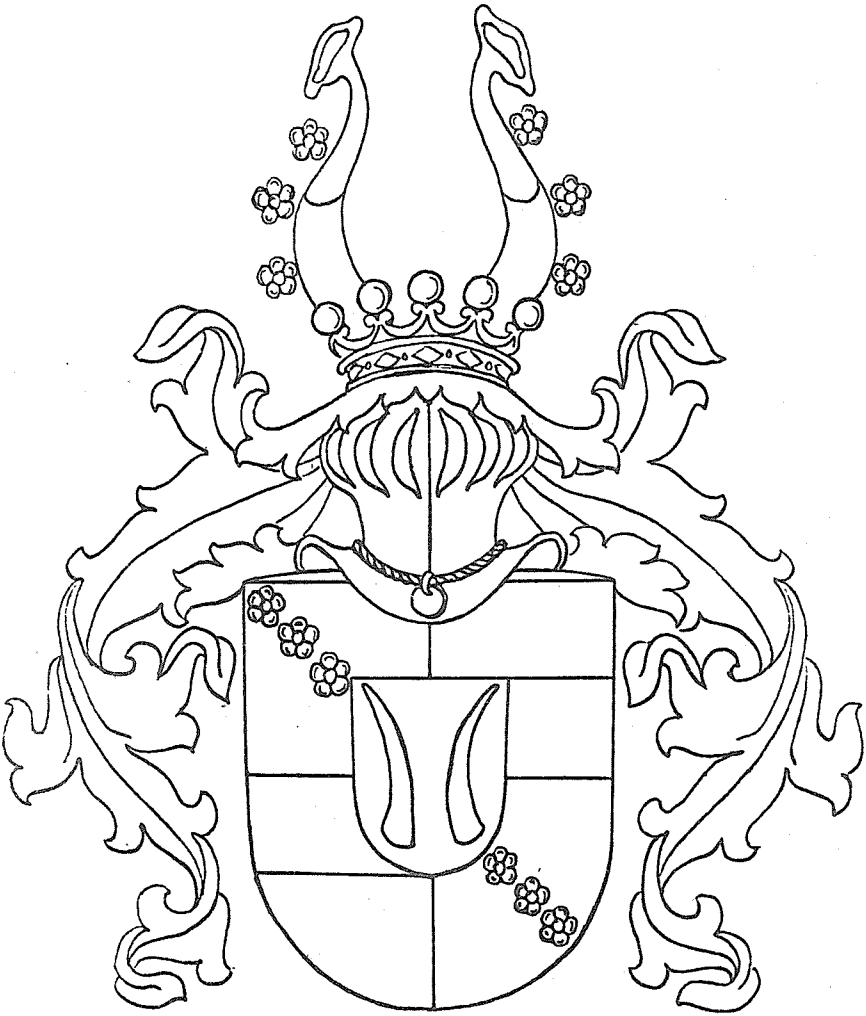

Znak Bendů

tím jen to, že členové rodu dodnes žijí (byť v cizině) a na svoji starou vlast nezapomínají.

R. 1825 dostalo se Bendům i povýšení do šlechtického stavu a byl jim udělen znak.

Popis znaku:

Čtvrcen. 1. 4. V zlatém poli tři červené růže pokosem. 2. 3. Dělen stříbrně a modře. Střední štítek: V červeném štítu dva stříbrné kly. Klenot: Dva rohy, dělené stříbrně a modře. Na každém posazeny tři červené růže. Přikryvadla stříbrná a modrá.

Literatura a prameny:

Franz Lorenz "Die Musikerfamilie Benda". (Walter de Gruyter Verlag, Berlin, 1967).
Kresba Emil Konopásek.

K článku K. Vyšína o znaku de Suys v Kounicích (GH-Listy, seš. 8/1975) nás upozornil člen Josef Beneš, pracující na historii Kounic dopisem (z něhož vyjímáme - Pozn. red.) na to, že v době, kdy byl Arnošt Ferdinand Leopold, hr. de Suys držitelem Kounic, měl (Zemské desky - Zeehova sbírka, Doerrova sbírka - SÚA, resp. i Siebmacherův Wappenbuch) tento znak: "Na modrém štítu tři zlatá beranidla (2 + 1). Nad štítem na zlatem zdobeném turnajském helmu rakouská koruna s modrými infulemi, krydla modro-zlatá. Štít drží dva zlatí lvi jako štítonoši s dvojitými ocasy a červenými jazyky, jichž hlavy se skrývají ve zlacených helmech, na pravém helmu s točenicí dvě modrá a zlatá křídla a mezi nimi jedno zlaté beranidlo, na levém korunovaném helmu jedno černé orlí křídlo". A že podle J. B. Rietstapa: Armorial general, opr. vyd. z r. 1934 je popis znaku: "Na modrém štítu tři zlatá beranidla (2 + 1). Na korunovaném helmu jako klenot dvě modrá a zlatá křídla a mezi nimi jedno zlaté beranidlo. Krydla modrozlatá." A dále Josef Beneš uvádí, že podle údajů v Zemských deskách pocházel hr. de Suys z Holandska a r. 1677 založil v Kounicích špitál, kde nad vchodem umístil tento znak s nápisem (text a fotografie viz Podlaha: Soupis památek historických a uměleckých býv. okresu českobrodského, vyd. býv. Ak. věd v Praze, 1907). Koncem téhož roku de Suys zemřel.

K doplnění:
Obrázek znaku de Suys v předminulém sešitu (8) kreslil Otto Semrád.

RŮZNÉ

Zeměpisný měsíčník LIDÉ + ZEMĚ přináší v 6. čísle roč. 1975 (str. 275) článek dr. Ctibora Votrubce, CSc.: Šťáhlavské kořeny rodu dr. Emila Holuba. Autor uvádí, že MUDr František Holub, otec našeho slavného cestovatele se narodil 26. 12. 1809 ve Šťáhlavech u Plzně v čp. 31. O jeho rodičích se v článku nepíše; jen se tam uvádí, že dosud žije blízký příbuzný 72letý truhlář Václav Holub. Autor potom sleduje osudy dr. Fr. Holuba, který se po dokončení studia medicíny oženil s Annou Ebertovou, dcerou krupaře z Prahy IV a Anny roz. Zápotocké z Vokovic, a usadil se nejprve v Praze. Odtud se roku 1846 odstěhoval do Holic, kde tehdy potřebovali lékaře. Město mu poskytlo služební byt v radnici a tam se mu 7. 10. 1847 narodil syn Emil. Rodina udržovala i později se Šťáhlavy styky (přednášky dr. Emila Holuba o afrických cestách) a cestovatel si mezi účastníky své druhé expedice vybral i Josefa Špírala ze Šťáhlav čp. 32. Ten však v Africe r. 1885 zemřel na malárii jako prvá oběť této výpravy.

Oldřich Fikeis

ZPRÁVY VÝBORU GHSP

Naše Společnost od počátku svého trvání vede účetnicky drobné i větší peněžní dary svých členů, aby měla pomocný peněžní fond pro tiskové podnikání při vydávání příruček pro své členy. Od začátku se na kontě sešlo 1 517,- Kčs díky dárcům:
M. Zbíralová 1. 7. 1969 - 20,- Kčs; K. Sklenář 24. 7. 1969 - 10,- Kčs; O. Zócs

28. 7. 1969 - 300,- Kčs; M. Adamczyková 30. 10. 1969 - 100,- Kčs; G. Maršálková 7. 11. 1969 - 10,- Kčs; V. Nápravník 27. 11. 1969 - 150,- Kčs; J. Herynk 17. 2. 1970 - 50,- Kčs; V. Iersák 25. 6. 1970 - 50,- Kčs; F. Kvapil 17. 6. 1970 - 50,- Kčs; J. Pekárek 30. 7. 1971 - 160,- Kčs; K. Burian 2. 7. 1971 - 100,- Kčs; O. Šťastný 11. 2. 1974, 13. 3. 1974, 9. 1. 1975 - 3 x po 14,- Kčs; M. Baďurová 19. 3. 1973 - 10,- Kčs; Dr. F. Kurfirst 11. 6. 1973 - 100,- Kčs; O. Fikejs 25. 6. 1973 - 22,- Kčs; V. Nalterin 9. 4. 1974 - 150,- Kčs; R. Farský 25. 4. 1974 - 50,- Kčs; J. Čermáková 30. 5. 1974 - 20,- Kčs; R. Střýček 14. 6. 1974 - 4,- Kčs; J. Friedl 14. 6. 1974 - 4,- Kčs; L. Tampier 12. 9. 1974 - 15,- Kčs; V. Nejedlý 16. 9. 1974 - 100,- Kčs.

Genealogická a heraldická společnost jim tímto srdečně děkuje.

SERVIS

Nalezla jsem ve svých dokumentech německy psanou kvitanci Romedia Zeidlera z 30. srpna 1776, kterou jest podlepena dobová rytina, zobrazující biskupa-světce s dělníky-kameníky jako donátora kostela. Kvitance zní na 50 zl, které Romedius obdržel ve Stříbře z dědictví po otci Janu Zeidlerovi od poručníka-švagra Václava Hauenschilda u příležitosti vstupu do kapucínského řádu. Tuto kvitanci věnuji badateli, který jí použije k doplnění svých rodopisných dokumentů. Marie Šebková, Slavíčkova 1, Praha 6 - Bubeneč.

PÁTRÁ SE PO ...

Hledám:
1) data narození dětí manželů Josefa a Kristyny Zdeborských, pravděpodobně před r. 1754 v Dolních nebo Horních Kralovicích (Josef Zdeborský zde byl sládek ?)
2) sňatek (datum) Karla a Marie Zdeborských asi v létech 1812 - 1815 snad v Čechticích nebo v Ledči n. Sáz.
3) data narození Karla Zdeborského (před r. 1800) vč. místa narození a rodičů.
Případné výlohy hradím. Ing. Jiří Adler, Vrázova 1, 150 00 Praha 5.

Hledám původ sklářské rodiny Adlerů na sklárně v Deštné v Orl. horách, která zde byla koncem 17. stol. - přišla snad z Vysočiny? Případné výdaje hradím. Ing. Jiří Adler, Vrázova 1, 150 00 Praha 5 - Smíchov.

Hledám: a) rodiče Tobiáše Růžičky údajně z okolí nebo přímo z Církvice u Čáslavi - období asi 1700 - 1734, b) rodiče Anny Janovské - údajně taktéž z Církvice nebo z okolí - období asi 1720 - 1750. Jedná se o data narození a jména rodičů. Případné náklady hradím. Ing. Jiří Adler, Vrázova 1, 150 00 Praha 5 - Smíchov.

LEDERER Jan Karel, katolík, písař, snad Černínský poddaný. Žil před r. 1700 na Mělníku, po r. 1700 v Kosmonosích a Ml. Boleslavi. Zprávy o tomto rodu hledá František Hejl Mračovský, Moravská Ornitologická Stanice, 750 00 Přerov.

Hledám údaj o majiteli nebo dědici Zásmuckého panství, narozeném kolem roku 1590 pravděpodobně na Konopišti, který při pobělohorské persekuci odešel do exilu. Prosím o každou - i drobnou - zmínku. Ing. Zdenko Zdeněk 272 01 Kladno - Sítná č. 3106.

GH-LISTY

Genealogické a heraldické společnosti v Praze.
Vydává ve volných lhůtách pro vnitřní potřebu
svých členu Genealogická a heraldická společnost v Praze,
150 00 Praha 5, Holečkova 7.

Za věcnou správnost příspěvků odpovídají autoři.

Bezplatný odběr vázán na zaplacení ročního členského příspěvku.

Tiskly Východočeské tiskárny, n.p., provoz 07, Pardubice